

GRÆNSELØS DANNELSE i undervisningen

Lene Rachel Andersen:

”Vi skal lære at tage ansvar for de abstrakte fællesskaber”

Rasmus Nørlem Sørensen:

”Vores virkelighed er europæisk”

Kasper Tonsberg Schlie:

”EU-rollespil skaber et demokratisk øvelsesrum”

Anne Mette Thorhauge:

”Der er brug for dannelse til det digitale samfund”

Rane Willerslev:

”Dannelse kræver plads til leg og fordybelse”

GRÆNSELØS DANNELSE i undervisningen

Grænseløs dannelse i undervisningen

Projektleder: Kasper Tonsberg Schlie
Redaktør: Peter Riddersborg

I redaktionen:

Rasmus Nørlem Sørensen,
Camilla Polack, Kasper Tonsberg Schlie
& Peter Riddersborg

Udgivet af:

Demokrati i Europa Oplysningsforbundet
– DEO. Udgivet august 2018.

Magasinet er produceret med støtte fra Undervisningsministeriets pulje til udvikling af efteruddannelsesmateriale til lærere og ledere på de gymnasiale uddannelser.

UNDERVISNINGS
MINISTERIET

Alle materialer i magasinet kan frit benyttes til undervisnings- og efteruddannelsesformål. Gengivelse eller reproduktion af materialet er ikke tilladt uden tilsagn fra udgiveren.

DEO har ikke ejerskab over artikler, der henvises til i inspirationsmaterialet. Hvis de anvendes i undervisningen, skal det derfor ske under hensyn til gældende regler om ophavsret.

Indholdsfortegnelse

- Side 3: Grænseløs dannelse – sådan!**
- Side 4: Hvordan kan undervisningen bidrage til europæisk dannelse?**
- Side 6: Lene Rachel Andersen: Den herskende tænkning skal udfordres**
- Side 8: Rane Willerslev: Dannelse kræver rygrad og rummelighed**
- Side 10: Europæisk dannelse - inspiration til undervisningen**
- Side 12: Hvordan gør vi EU mere demokratisk?**
- Side 14: Græsrodsbevægelser vil demokratisere EU**
- Side 16: EU-rollespil som demokratisk øverum**
- Side 18: Demokratisk dannelse – inspiration til undervisningen**
- Side 20: Demokrati i en digital tidsalder**
- Side 22: Anne Mette Thorhauge: Der er brug for dannelse til det digitale samfund**
- Side 24: Digital manipulation truer de europæiske demokratier**
- Side 26: Digital dannelse – inspiration til undervisningen**
- Side 28: Lærernes guide til europæisk dannelse**
- Side 30: Information om Samfundstanker**

Grænseløs dannelse – sådan!

Den verden, vi sender ungdommen ud i, rummer både Trump, Brexit, falske nyheder, digitale forandringer og nye politiske strømninger i Europa. Eleverne i det danske uddannelsessystem forventes at kunne forholde sig til en kompleks verden, der ikke stopper ved grænsen.

Siden skolereformen i 1850 har almendannelsen været en del af gymnasiernes reformgrundlag, men begrebet har udviklet sig meget siden da. I mange år var dannelse lig med tilegnelsen af en bred historisk og kulturel viden og beherskelse af de klassiske sprog. Senere blev forståelsen af begrebet udvidet til at omfatte demokratisk handlekompetence. Uddannelserne skulle danne hele mennesker, der tog ansvar for – og kunne forholde sig kritisk til – både de nære og de nationale fællesskaber.

Gymnasiereformen af 2016 har fornyet fokus på dannelsen, der skal ruste eleverne til at tackle de aktuelle udfordringer i samfundet. Eleverne skal opnå ”forudsætningerne til at forholde sig kritisk, selvstændigt og ansvarligt til de nationale, internationale og teknologiske udfordringer”, hedder det blandt andet. Ungdomsuddannelserne skal derfor kunne levere både demokratisk og digital dannelse samt en styrkelse af elevernes globale kompetencer.

Hvordan omsætter man de oplagte mål for dannelse til konkrete aktiviteter i undervisningen? Det spørgsmål leverer dette magasin både baggrundsartikler, interviews og inspirationsmaterialer til at besvare.

Vi ønsker at inspirere undervisere og ledere på ungdomsuddannelserne til at arbejde med en udvidet forståelse af dannelsen. Hvordan får vi eleverne til at hæve blikket fra de nære fællesskaber og forholde sig aktivt og kritisk til Europa og resten af verden? Hvordan kan man skabe dannede digitale medborgere, der kan skelne mellem manipuleret information og nuancerede perspektiver? Hvordan sikrer vi, at vores nye medborgere kan indgå i demokratiet og få indflydelse på de politiske beslutninger, der former deres fremtid?

Det kræver inspiration fra dannelsesstærkere som Lene Rachel Andersen, Rane Willerslev, Rasmus Nørlem Sørensen og Anne Mette Thorhauge, som her i bladet og i fire videoer giver deres bud på, hvordan vi kan hjælpe eleverne med at navigere både inden- og uden for den klassiske dannelses grænser. De fire videoer kan ses på undervisning.deo.dk/gymnasium. Deres refleksioner er blevet omsat til konkrete forløbsplaner, som er vores bud på at omsætte reformens ord til god undervisning.

På vegne af redaktionen

Kasper Tonsberg Schlie,
projektleder i DEOundervisning

Hvordan kan undervisningen bidrage til europæisk dannelse?

Vores virkelighed er europæisk, og derfor skal dannelsen også række ud over landets grænser. Elevernes engagement i konkrete problemer og samfundsudfordringer er en ressource, der kan trække både EU og faglighed ind i den bestræbelse.

RASMUS NØRLEM SØRENSEN er chefanalytiker og sekretariatsleder i DEO.

Han er cand.mag. med pædagogikum i filosofi og samfundsfag i 2008 fra VUC Roskilde og er medlem af The Jean Monnet Community, der består af eksperter i EU-studier fra hele verden.

I 2009 stiftede han DEOundervisning og EU-netværket for undervisere.

■ Af Rasmus Nørlem Sørensen

INSPIRATION. På engelsk falder dannelse med ordet *education* sammen med uddannelse. I tysk og nordisk tradition bliver *dannelse* eller *bildung* forstået som en værdi med selvstændig betydning. Ideen har rod i Aristoteles begreb om *fronesis*, der er en kombination af vilje og moral. Den højeste borgerdyd er, at man både har indsigt i det moralsk gode og har vilje til at handle derefter. I vores uddannelsessystem er det netop tanken, at eleverne både skal tilegne sig viden, lære at foretage vurderinger og opøve demokratisk handlekompetence.

En undervisning, der opnår dette, vil tillade, at eleverne med Immanuel Kants ord kan træde ud af deres umyndighed. Myndighed er for Kant, når mennesket indser sin mulighed for at handle frit og moralsk i et samfund, der ellers kan opleves som objektivt og uden for rækkevidde af menneskelig indflydelse. Dannelse er i den aftapning af oplysningstanken, når eleverne indser, at de er forpligtede til at tage selvstændig stilling til den økonomiske politik, løsninger på klimakrisen eller til fremtiden for det europæiske samarbejde.

Den stillingtagen fordrer kendskab til den politiske virkelighed. Engageret viden om, hvem, hvad, hvor, hvorfor og hvordan EU er. Selvom vores virkelighed som udgangspunkt er lokal, regional og national, er den i stigende grad også europæisk. Det skal undervisningen afspejle, samtidig med at den skal danne til

udblik og demokratisk handlekompetence. Både stof og form, faglighed og didaktik, skal spille med.

Didaktisk strengeleg

Hvordan sikrer vi læring om EU og Europa, der bidrager med både læringsmuligheder og dannelsesperspektiver? Den grundlæggende didaktiske vision i *DEOundervisning* er induktiv – som supplement til lærebøger. Vores samlede tilgang plejer vi at opsummere i en guitarmetafor. For at en guitar kan lave lyd, skal strengen forankres to steder.

I den ene ende skal der være en forankring i en konkret problemstilling, som eleverne kan engagere sig i og kan forstå. Det vil sige et induktivt anker i læringen. Det behøver ikke at være et konkret fænomen fra elevernes hverdag. De fleste elever kan umiddelbart relatere til alt fra ungdomsarbejdsløshed til migrantkrise, selvom de ikke har personlige aktier i problemerne.

Den anden ende af guitarstrengen skal forankres i en principiel problemstilling, som man kan diskutere og se fra flere sider. Temaet skal altså også være egnet til teoretiske eller ideologiske deduktioner. Det er ikke nok at konstatere, at en mobiltelefon fra elevens lomme har noget at gøre med EU. Der skal være lagt op til en diskussion af regulering af nikkellindhold, miljøbelastning ved batteriproduktion eller persondataforordningens betydning for de applikationer, som eleverne downloader på telefonen.

Der skal være et resonansrum, hvor strengens svingninger forstærkes til hørbar lyd. Det rum er netop dannelsen. Det er alt det, der gør det muligt at høre lyden. Det, der giver undervisningen mening. I EU-undervisningen savner man ofte det naturlige resonansrum. Forkundskaberne hos eleverne er ikke tilstrækkelige til, at de kan engagere sig i og forstå stoffet. En guitar uden resonansrum kan give lyd, hvis den er elektrisk – og spørgsmålet er, hvordan man i undervisningen kan lave en lignende øvelse. Hvordan skyder vi genvej med et kunstigt forstærket resonansrum? Hvordan sætter vi strøm til EU-stoffet?

Indlevelse og udsyn

Uddannelse er altid allerede dannelse. Den faglige læring har et særligt dannelsesperspektiv, når den didaktiske guitar giver lyd fra sig, og når eleverne både lærer og engagerer sig. Det sker i mange situationer både i og uden for klasselokalet.

Vores virkelighed er afhængig af øjnene, der ser. Det kan tematiske cases, der belyses fra flere aktørers perspektiver, åbne elevernes øjne for. Hvordan oplever en jord-betonarbejder i Danmark arbejdskraftens frie bevægelighed? Hvad er europæiske værdier set fra en kroatisk skoleelevs synspunkt?

I vores arbejde lægger vi vægt på elevaktiverende undervisning, og vores erfaring er, at rollespil er særligt egnede til at bygge bro til andre synspunkter, mennesker og virkeligheder. Sociologen Erving Goffman har beskrevet livet som en slags teater og identitet som

en række rolle eller masker, som vi bærer i forskellige sammenhænge. Rollespillet er en konkret måde at tilbyde eleverne identitetsmasker, som de ellers ikke ville have båret. Det er en genvej, et kunstigt etableret resonansrum, der indeholder en del af virkeligheden, der helt bogstaveligt er blevet skåret ud i pap.

Ved at spille Angela Merkel, eksperten fra FN's klimapanel eller lobbyisten fra Business Europe bliver eleverne klogere på virkelige aktører og positioner i europæisk politik. Samtidigt engagerer de sig i de konkrete fagbegreber og ideologiske grundopfattelser, der er nødvendige for at komme succesfuldt gennem spillet.

EU og de epokale nøglebegreber

I DEO's arbejde med både bogudgivelser i serien Samfundstanker, vores debatmøder og i vores undervisningsmaterialer sætter vi fokus på de store spørgsmål og udfordringer for EU. Den tyske didaktiker Wolfgang Klafki ville formentlig ikke være sen til at anerkende, at EU-undervisningen bør forholde sig til epokale nøglebegreber fra denne liste:

1. Er der en planet, der er egnet til beboelse af vores efterkommere? Hvordan forholder vi os til miljøet, arternes masseuddøen og klimaforandringer?
2. Hvem skal betale skat? Hvor skal velfærdsstatens penge komme fra?
3. Hvordan afvejer vi sikkerhed over for borgerrettigheder og bevarelse af det åbne samfund?

4. Hvem skal have lov at bo i Danmark og i Europa? Hvordan håndterer vi migrant- og flygtningestrømme? Hvilket ansvar må vi tage på os? Hvilke opgaver kan vi løse?
5. Er der arbejde til alle i fremtidens Europa? Robotter overtager produktionen, finanssektoren dominerer i væksten – hvor bliver der plads til menneskets arbejde?
6. Hvordan demokratiserer vi EU? Hvordan demokratiserer EU europæiske lande som Polen og Ungarn, der er på vej ud ad totalitære sidespor?

Der er ikke noget fagligt fremmed i de europæiske perspektiver, der ligesom dannelsesperspektiverne er naturligt hjemmehørende i enhver undervisning. Det europæiske kan belyses med fagbegreber fra økonomi, politik og sociologi. Integrationsteori og fagtermer fra international politik kan godt være interessant at inddrage, men det er ikke en forudsætning for at kunne arbejde meningsfuldt med de store samfundsudfordringer, som eleverne skal dannes til at navigere rundt om.

Se video med Rasmus Nørlem Sørensens opfordringer til gymnasielærerne på undervisning.deo.dk

Den herskende tænkning skal udfordres

Der skal tænkes tværfaglighed ind i undervisningen såvel som i alle niveauer af samfundet, mener filosof og fremtidsforsker, Lene Rachel Andersen.

Derfor bør æstetik, kunst og litteratur også spille en større rolle i historie og samfundsfag, og der skal gøres op med monokulturen i den offentlige administration.

LENE RACHEL ANDERSEN

Forlægger, forfatter, filosof og fremtidsforsker.

Født: 1968

Uddannet civiløkonom (HA) fra Københavns Handelshøjskole i 1992.

Har blandt andet udgivet det filosofiske værk "Baade-Og", fagbogen "Globalt gearskift" og debatbogen "Det åbne samfund og dets venner".

Har senest udgivet "The Nordic Secret – A European story of beauty and freedom" (2017) sammen med Tomas Björkman.

■ Af Camilla Polack & Peter Riddersborg

INTERVIEW. De nordiske samfund, vores uddannelsessystemer og folkeoplysningen er udgangspunktet for den seneste bogudgivelse fra Lene Rachel Andersen. I det engelsksprogede værk 'The Nordic Secret' beskriver hun, hvordan de nordiske lande er gået fra feudale stater til moderne industrisamfund og i dag er blandt verdens førende lande på en række områder. Hun advarer også imod at glemme, hvordan man er nået hertil. I en global verden med klimaforandringer, flygtningestrømme og en teknologisk omlægning af arbejdsmarkedet er der for alvor brug for dannelse, der kan sikre voksne og ansvarsfulde borgere.

For Lene Andersen handler dannelse i høj grad om udviklings-psykologi og følelsesmæssig modenhed. Alle mennesker bliver sat i verden uden at vide noget om den, og dannelsen afhænger af individets tilhørsforhold, hvem og hvad den enkelte føler et ansvar over for.

»Det er svært at tage ansvar for et fællesskab, som man ikke har dannet sig en klar bevidsthed om. Men det er også vanskeligt at tage ansvar for et fællesskab, man ikke forstår, eller hvor man ikke har en følelsesmæssig forbindelse,« forklarer hun.

Hvis eleverne skal kunne tage ansvar for de store problematikker i deres voksenliv, skal de derfor have udvidet deres tilknytning til både det nationale og de globale fællesskaber, mener Lene Andersen. I sin bog bruger hun modellen "Circles of belonging" som et billede på menneskers forståelse af og tilknytning til omverdenen. Her spænder cirklerne fra nære

fællesskaber som familie, venner og omgangskreds til de forestillede fællesskaber som nationen, Europa og verden som en helhed i nutid og fremtid.

Behov for en europæisk fortælling

Det var lokalområdet og nationen, som var udgangspunktet for dannelsesidealet omkring 1850 og frem til 1960'erne, hvor det udvidede sig til at omfatte Vesten. I dag er der brug for at komme ud i de yderste abstrakte cirkler i det, Lene Andersen betegner "dannelse 3.0."

Indtil videre har undervisningen i Danmark være bedst til at få nationalstaten ind i undervisningen, mens det fortsat kniber med det europæiske og globale perspektiv. Det skyldes ikke mindst, at nationalstaten er knyttet til sproget og de nationale fortællinger, ritualer og historie. Det er netop en af EU's udfordringer, at den europæiske kulturzone ikke er koblet op på et enkelt sprog, og derfor kan det være svært at skabe mening som europæer sammen andre europæere. Det kræver, at der bliver skabt en europæisk fortælling, mener Lene Andersen.

»Vi er nødt til at lære hinandens kultur at kende, så vi bedre kan forstå, hvad der er derude, og kan tale med de andre europæere med en dybere og meget mere meningsskabende kommunikation,« siger hun.

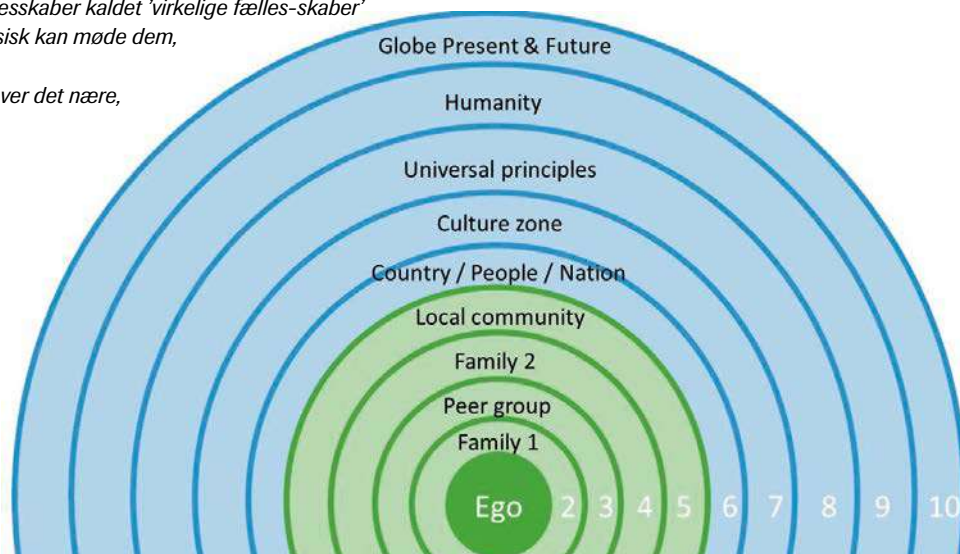
Derfor handler det for underviserne om at give eleverne meningsfulde oplevelser med national, europæisk og global kultur, som kan trække eleverne ud af deres nære omgivelser og ind i den globale verden som verdensborgere. Eleverne skal kunne se sig i flere lag og

CIRCLES OF BELONGING

Figurens cirkler illustrerer, hvor den enkelte føler et tilhørsforhold.

De grønne cirkler repræsenterer de nære fællesskaber kaldet 'virkelige fællesskaber' [real communities på engelsk], da individet fysisk kan møde dem, som de indgår i fællesskab med.

De blå cirkler er fællesskaber, som ligger ud over det nære, som man ikke fysisk kan støde ind i, som bliver kaldt 'forestillede fællesskaber' [imagined communities].

forstå, at der ikke er nogen konflikt imellem det nære og det fjerne, og at man sagtens kan være dansker, europæer og verdensborger på samme tid.

Kultur skaber dannelse

Uddannelsessystemet skal være åbent for eksperimenter, der kan overskride grænserne mellem de forskellige fagområder, mener Lene Andersen. I gymnasiet bør der lægges større vægt på undervisning, som forbinder forskellige vidensområder frem for at præsentere dem som uafhængige af hinanden. Som supplement til traditionel faglitteratur kan kunst og litteratur eksempelvis være en hjælp til at forstå historiske begivenheder og samfundsudvikling. Det handler om at stifte bekendtskab med det, der betød noget for de folk, som skabte den historie og de samfund, man lærer om. Det er nemlig ved at blive følelsesmæssigt påvirket, at man kan identificere sig med folk under andre tider og forhold, forklarer Lene Andersen

»Hvis man har om renæssancen, så bør man komme ud og høre et kirkeorgel for fuld skrue. Det kan give en forståelse af, hvad det betød, at man pludselig havde avancerede orgler, sammenlignet med hvad folk ellers havde af musik på det tidspunkt. Det store sus, når man gik ind i kirken, kunne de jo ikke få nogen andre steder.«

Selvom man i første omgang næppe ville få samtlige elever til at interessere sig for orgelmusik, vil de stadigvæk have det med sig på senere tidspunkter i livet. Når de besøger en kirke under en udlandsrejse eller skal til kirke-

bryllup eller begravelse, vil de forstå den historiske sammenhæng med religionskrige, ny filosofi og videnskab.

Træning af den mentale plasticitet

Derfor bør eleverne også høre Beethoven og Mozart, når det handler om 1700- eller 1800-tallet, ligesom man skal høre Elvis, Beatles og Rolling Stones for at forstå forskellige epoker og ungdomsidentiteter i 1900-tallet. Politiske protest-sange er også et godt udgangspunkt for at forstå begivenhederne i forbindelse med eksempelvis Vietnam-krigen, påpeger hun, og dertil kommer litteraturen og malerkunsten, der knytter sig til den historiske samfundsudvikling.

»Hvis man har om arbejderbevægelsen i 1800-tallet, skal man læse Karl Marx, og man skal se nogle af de malerier, der skildrer elendigheden, som folk levede i,« siger hun. På samme måde kan kultur bruges til at forstå nutidig elendighed. Hvis verdens flygtninge og migranter udelukkende bliver præsenteret ud fra rent pragmatiske overvejelser baseret på faktuel viden, er det ikke sikkert, at alvoren går op for eleverne. Man er nødt til at forstå, hvad folk stikker af fra, og hvordan det er ikke at kunne forsørge sin familie. Det forstår man bedst gennem en følelsesmæssig kobling fra eksempelvis litteraturen, mener Lene Andersen.

»Når vi læser god litteratur, får vi trænet vores mentale plasticitet. Litteratur er bedre end film og tv, da hjernen selv skal skabe det billedmateriale, der giver oplevelsen. Det er langt mere effektivt.«

Den herskende tænkning skal udfordres

Det er ikke kun undervisningen, der ville have

gavn af mere tværfaglighed. På alle samfundsniveauer er der brug for folk, der kan udfordre den herskende tænkning, og derfor bør man blandt andet se på sammensætningen af ansatte i den offentlige administration, beskriver hun i sin bog.

Af den grund bør der være flere psykologer, filosoffer, antropologer, sociologer og undervisere i ministerier, bestyrelser og tænketanke, samtidig med at man bør reducere antallet af traditionelle bureaukrater med uddannelser inden for statskundskab, økonomi og jura, lyder det. Som udgangspunkt bør ingen arbejdsgruppe udelukkende bestå af folk med samme uddannelsesbaggrund.

Det handler både om at få så mange perspektiver på samfundets udfordringer som muligt, og at alle borgere skal være i stand til at se sig selv og deres profession i en større sammenhæng med de fællesskaber, som de er en del af. Ikke mindst handler det om, at vi skal forstå og tage ansvar for de problemer, som det er vores ansvar at løse på lokalt, nationalt og globalt plan.

Se video med Lene Andersens opfordringer til gymnasielærerne på undervisning.deo.dk

Dannelse kræver rygrad og rummelighed

Der skal være plads til fordybelse og leg i undervisningen, hvis vi skal ruste eleverne til fremtidens udfordringer, mener Rane Willerslev. Derfor skal gymnasielærerne have is i maven og kæmpe for en kultur, hvor der er plads til, at eleverne tør fejle og lade deres verdensbillede styrte i grus.

RANE WILLERSLEV

Født: 1968

Direktør for Nationalmuseet.

Tidligere leder af de Etnografiske Samlinger på Moesgaard Museum og Kulturhistorisk Museum på Universitetet i Oslo.

Uddannet antropolog fra Manchester og Cambridge Universitet.

Har forfattet en række bøger med udgangspunkt i sin forskning.

■ Af Peter Riddersborg

INTERVIEW. Modigt, anderledes og spændende lød nogle af reaktionerne, da den karismatiske antropolog Rane Willerslev blev udnævnt som ny direktør for nationalmuseet i 2017. Der var til gengæld ikke mange, der turde spå om, hvad det ville indebære af praktisk betydning. Selvom vildmarksklæderne er skiftet ud med et moderne jakkesæt, står det et år efter tiltrædelsen klart, at Rane Willerslev ikke er en direktør i traditionel forstand. Han har indført en kedsomhedsknap og luftet planer om en rutsjebane i museets forhal foruden en række andre alternative indfald, som man blandt andet har kunnet følge i DR-serien "Ranes Museum".

Helt frem til tiltrædelsen som direktør bestod hans liv af rejser til afsides kroge af verden, hvor der - med Willerslevs egne ord - ikke er nogen andre forskere, der gider at komme. Hele sit liv har han opsøgt oplevelser, der har bragt ham på én lang dannelsesrejse med ophold hos lokalbefolkningen i blandt andet Sibirien og Uganda. Konfrontation med det radikalt anderledes indebærer nemlig, at ens verdensbillede bliver udfordret, og det er hele essensen i dannelse for Rane Willerslev.

»Når du møder ny stor viden eller fantastiske mennesker, så tillader du, at din verden bliver revet væk under dig og styrter i grus, og at du så må bygge en ny verden op. Det kan være smertefuldt, men det giver altid en større rummelighed,« forklarer han fra sit kontor på Nationalmuseet.

Leg med højt til loftet

For Rane Willerslev var gymnasiet en vigtig del af hans dannelsesrejse. Ikke mindst oldtidskundskab, hvor han blev introduceret til klas-

sisk filosofi og kunst og fik indsigt i idéerne fra demokratiets vugge. Det er viden, han bruger den dag i dag, forklarer han. For ham består dannelse på den ene side af en rygrad, så man ved, hvor og hvad man kommer fra. På den anden side handler det om udsyn og rummelighed, som gør, at man er nysgerrig på verden og leger med de ideer, man har indlejret. Her kan underviserne spille en stor rolle, understreger han.

»Vi har alle haft en lærer, som har konfronteret os med nogle helt nye tanker, så man ikke længere kunne holde sammen på det verdensbillede, man gik rundt med,« siger han og kalder det hele grundtanken i uddannelsessystemet, at man løbende bliver konfronteret med ny viden, der ændrer ved ens grundlæggende forestillinger. Det samme gælder for arbejdet som forsker, og det er i det hele taget den simple opskrift på succesen bag eliteuniversiteter som Oxford eller Cambridge, hvor han selv er uddannet.

»De er kendetegnet ved, at du har tid til faglig fordybelse og samtidig er åben for at få dit verdensbillede rystet i konfrontation med ny viden. Der er højt til loftet og en legende omgang med viden.«

Dannelse kræver tid

Rane Willerslev har de senere år kritiseret den politiske udvikling i uddannelsessystemet, som han mener, bliver målt på stadig mere snævre økonomiske parametre og er underlagt et bureaukratisk apparat. Karaktersystemet, testkulturen og de politiske tiltag, der presser folk gennem uddannelsessystemet på rekordtid, ødelægger grundlæggende dannelseselementer som fordybelse og nysgerrighed, mener

Willerslev. Det gør, at folk bliver tvunget til at tage ny viden ind i de bokse, de allerede har i hovedet, og at de har kortere tid til fordybelse og nysgerrighed.

»Det skaber ikke bare dårligere og mindre vidende samfund, men også skrøbelige mennesker,« siger han med henvisning til undersøgelser, der viser, at flere unge i dag føler sig presset og lettere falder psykisk fra hinanden. For Rane Willerslev er dannelse også et bilde på selve livet, hvor man undervejs bliver konfronteret med forskellige udfordringer, som man skal lære at håndtere.

»Hvis vi ikke har lært gennem vores uddannelsessystem, at det at udvikle sig som menneske og blive dannet også indebærer, at man lader sin verden ramle sammen engang imellem, så kan man foranlediges til at tro, at livet er en dans på roser«. Derfor er det også vigtigt, at gymnasielærerne tror på deres evne til at hjælpe eleverne ud på en dannelsesrejse gennem fordybelse, leg og en accept af risikoen for at fejle undervejs, mener han.

»Det kræver meget af den enkelte underviser, som skal have is i maven og tro på kaldet.«

Opskriften på undergang

For Nationalmuseet er det en vigtig opgave at rekonstruere historien, så folk kan se, hvor de kommer fra. Det er dog lige så vigtigt at vise, hvordan historien er relevant i dag, understreger Rane Willerslev.

»Stenalderen er ikke bare vores fjerne fortid, som er relevant, fordi vi rekonstruerer den og viser, hvordan vi har levet. Lige så vigtigt er det, at vi bruger stenalderen til at tænke os selv i

fremtiden som samfund,« siger han og henviser til tendenser i tiden, som i høj grad kan sammenlignes med stenalderfænomener. Det gælder for eksempel deleøkonomi og de løsere og fladere strukturer i dele af erhvervslivet og offentlige institutioner.

»Historien er en palet af muligheder for at tænke på os selv i fremtiden. Det indebærer, at det, vi kender i dag, bliver problematiseret og måske ramler sammen til fordel for nogle nye visioner.«

Samtidig kan man bruge historien til at vise, hvad der sker, hvis man fraskriver sig inspiration fra omverdenen. Rane Willerslev bruger vikingerne som eksempel. På den ene side rejste de ud i verden, hvilket i sig selv var åbensindet, og mange steder klarede de sig godt. Da nordboerne slog sig ned på Grønland, holdt de dog så meget fast i deres traditioner, at det fik fatale følger. Klimatet ændrede sig, og de blev mere og mere afhængige af at jage havpattedyr. I stedet for at lade sig inspirere af lokalbefolkningens jagtmetoder prøvede de at opfinde deres egne, og det førte til, at de til sidst forsvandt som befolkningsgruppe fra den kolde ø.

»Det er et godt billede på, at det er vigtigt at vide, hvor man kommer fra, og hvad man kommer af, men hvis man ikke åbner sig op mod verden og lader sig destabilisere, så er det opskriften på undergang.«

Den fysiske dannelsesrejse

Rane Willerslevs dannelsesrejse har både fundet sted i undervisningslokaler og på lange ekspeditioner. Det at rejse fysisk ud i verden er nemlig også vigtigt, mener han.

»Når man rejser ud, bliver ens verdensbillede tvunget til at åbne sig i mødet med andre mennesker. Man bliver tvunget til i en eller anden forstand at tage dem seriøst.«

Ideen om den fysiske dannelsesrejse kan man også se i EU-Kommissionens udlovning af 15.000 interrail-billetter til unge EU-borgere, der fylder atten år i 2018. Der er dog langt fra nok til alle europæiske unge, og det kræver derfor både evnerne til at skrive en god motiveret ansøgning og held til at blive trukket ud ved lodtrækning, hvis man skal sikre sig en billet. Selvom Rane Willerslev selv har rejst til fjerne egne på sin dannelsesrejse, kan mindre også gøre det, understreger han.

»Selv hvis man rejser inden for Europa og bliver konfronteret med den forskellighed, som eksisterer her, finder man ubetinget elementer, der kan destabilisere ens verdensbillede. Man behøver ikke engang rejse særlig langt væk, men kan i og for sig også bare rejse rundt i Danmark. Man kan nemlig også altid finde det fremmede i det kendte.«

Se video med Rane Willerslevs opfordringer til gymnasielærerne på undervisning.deo.dk

Inspiration til undervisningen

Forløb: Europæisk dannelse

Hvad vil det vil sige at være europæer?

I hvilket omfang kan man være dansker og verdensborger på samme tid?

Hvordan stimulerer man dannelse, der rækker ud over det nationale?

Her præsenteres et forløb om dansk versus europæisk identitet og dannelse.

Modul 1: Hvornår er man dansker?

Øvelse: Hvad er det, der afgør om en person er dansk?

1. *Eleverne skal starte med at se et lille videoklip*, hvor Jens Philip Yazdani og Martin Henriksen (DF) diskuterer det at være dansker. Klippet kan findes på Youtube ved at søge på "Yazdani debat dansk statsborger".
2. *Videoen perspektiveres* med nyhedsartiklen "Martin Henriksen: Man er ikke nødvendigvis dansk, fordi man er født i Danmark, taler dansk og går i dansk skole", tv2.dk, den 23. september 2016, der indeholder kommentarer fra Martin Henriksen (DF), Morten Østergaard (R) og Johanne Schmidt Nielsen (EL).
3. *Klassen debatterer*, hvad der kvalificerer et menneske til at have en nationalitet. Er det for eksempel biologisk arv, fødested, sindelag, selvopfattelse, tillærte færdigheder eller viden om Danmark? Disse spørgsmål kan vejlede debatten: Hvad er Martin Henriksens pointe? Er I enige med ham? Hvad definerer en dansker? Hvilke værdier er særligt danske? Hvad definerer en europæer?

Øvelse: Eleverne skal teste, om de kan blive danskere ved at bestå den seneste danske indfødsretsprøve. Prøven finder du på www.indfodsretsprove.net

Oplevelsen af testen debatteres med klassen ved at gennemgå følgende spørgsmål: I hvilket omfang kan man vurdere en persons danskhed gennem prøven? Hvilke spørgsmål virkede rimelige, og hvilke forekom unødvendige? Hvilke spørgsmål ville du tilføje?

Modul 2: Den europæiske indfødsretsprøve

Indfødsretsprøven sætter ord på, hvad det vil sige at være dansk. Men hvad vil det sige at være europæisk? Kan man opstille kriterier for adgang til EU-borgerskab?

1. *Eleverne læser* kommissionsformand Jean-Claude Junckers debatindlæg "Europa-Kommissionen: En styrket europæisk identitet gennem uddannelse og kultur", Kristeligt Dagblad, 18. november 2017.
2. *Læreren præsenterer* figuren "Circles of belonging", som Lene R. Andersen har udviklet i bogen "The Nordic Secret". Figuren findes i interviewet på side 6-7 i dette magasin og kan downloades på DEOundervisnings hjemmeside.
3. *Eleverne inddeles i grupper*, hvor de konstruerer en europæisk indfødsretsprøve med fem til ti spørgsmål. Hvad skal ansøgeren vide om Europas demokrati, historie og kultur for at kunne bestå den fiktive prøve? Kan eventuelt laves som hjemmeopgave, hvor eleverne har mulighed for at søge bredt på internettet.
4. *Grupperne opsætter deres europæiske indfødsretsprøve* i et quizprogram, for eksempel Kahoot. Det er en fordel, hvis alle spørgsmål kan samles i én test, så alle elever kan tage den på samme tid.
5. *Afsluttende debatteres gruppernes spørgsmål* i klassen. Er de enige om, hvilke værdier og hvilken viden og kulturarv der er fælleseuropæisk?

Det lærer eleverne:

I dette forløb arbejder eleverne med værdier og normer som en del af et nationalt tilhørsforhold. Med afsæt i indfødsretsprøven og dannelsesrejsen som begreb tager de kritisk stilling til, hvad der definerer en dansker og en europæer, og de finder deres egne bud på, hvad der kan skabe europæisk dannelse.

Bertel Haarder, tidligere kulturminister og undervisningsminister for Venstre:

”...vi har fået både romantikken, kulturradikalismen, arbejderbevægelsen og juletræet fra Tyskland - for slet ikke at tale om den kongelige ballet og melodien til kongenationalsangene. Hvad var Danmark uden udenlandske rødder? Men vi har gjort det til noget pæredansk, og det er den proces, der skabte en guldalder. At man satte sig for at omsætte udenlandske inspirationer til noget pæredansk.”

(Citeret i artiklen "Dannelse er det modsatte af barbari" i Kristeligt Dagblad, den 19. juni 2015)

Marianne Jelved, tidligere kulturminister og undervisningsminister for Det Radikale Venstre:

”Nyttebetragtninger vinder frem, og nytten gøres op i penge og i effektivitet. Det skiller mange ud af fællesskabet, når man ikke magter det samme, som de mest effektive. Og det gør det vanskeligere at holde fast i de institutioner, der har andre værdier end de på bjerget gældende og dominerende. Det er mindretalsretten til at vælge frie skoler frem for den offentlige skole. Det er fastholdelse af forældreretten til at vælge efterskole til de unge. Det er muligheden for at bruge måneder på en folkehøjskole uden umiddelbare nytte- og kompetencebeviser som led i en effektiv uddannelse til arbejdsmarkedet. Det gør det stadig vanskeligere at sikre uddannelse og udvikling og dannelse til alle børn, unge og borgere.”

(Marianne Jelved i indlægget "Folkeoplysning 2.0" offentliggjort på www.dfs.dk)

Troels Mylenberg, journalist og tidligere chefredaktør:

”Er der noget, der er hyldet i den danske uddannelses- og dannelsestradition, er det den såkaldte kritiske stillingtagen. Altså børn og unge menneskers evne til og mod til at sige, hvad de mener. Det at række fingeren i vejret er i sig selv beundringsværdigt og forbundet med ros fra såvel forældre som lærere. For det er jo selve essensen af et levende demokrati, at mennesker siger, hvad de mener. At holdninger tages alvorligt, at meninger brydes, og at alle har ret til lige netop deres mening og frihed til at ytre den når som helst og hvor som helst. Men hvad med kvaliteten af alle disse holdninger og meninger? Er alle holdninger lige meget værd? Og hvem - hvis nogen - skal overhovedet vurdere holdninger og meningers kvalitet?”

(Troels Mylenberg i indlægget "Giver det mening at have en mening?" offentliggjort på www.dfs.dk)

Modul 3: Hvordan skaber man europæisk dannelse?

I denne øvelse vil eleverne lære om begrebet dannelsesrejse og diskutere EU's initiativ med at uddele interrailbilletter til europæiske unge. Kan kulturmødet bidrage til en styrket europæisk offentlighed, eller er det et politisk bestikkelsesprojekt?

1. Hvad er en dannelsesrejse? *Eleverne læser* for eksempel den korte tekst på Wikipedia under opslaget "dannelsesrejse".
2. *Eleverne læser* artiklen "Fylder du 18 år i 2018? Så vil EU gerne betale en måneds togrejse", tv2.dk, den 9. januar 2018.
3. Når eleverne har læst de to artikler, kan I gennemgå følgende spørgsmål i plenum:
 - a. Hvad er en dannelsesrejse?
 - b. Hvilken rejseoplevelse, mener du, har givet dig europæisk dannelse?
 - c. Morten Messerschmidt (DF) mener, at EU's tilbud er 'et politisk bestikkelsesprojekt'. Har han ret?
 - d. Kan 15.000 interrailbilletter skabe en mere europæisk ungdom? Er det EU's opgave at opdrage ungdommen til at være mere europæisk?
4. *Eleverne skriver et læserbrev* enkeltvis eller i par med arbejdstitlen "Hvis jeg havde 100 mio. kr. til at skabe europæisk dannelse". De kan eventuelt inddrage teorien fra 'Circles of belonging'-figuren til at beskrive de fællesskaber, som individet har et tilhørsforhold til. I læserbrevet, der stiles til EU-Kommissionen, skal eleverne foreslå en konkret aktivitet, der skal støttes med 100 millioner kroner. De kan ud fra figuren argumentere for, at netop denne aktivitet skaber europæisk dannelse.
5. *Læserbreve hænges op i klassen* eller præsenteres på klassens IT-plattform.

Hvordan gør vi EU mere demokratisk?

EU er en elitær klub for bureaukrater og lobbyister, der ikke lytter til vælgerne. Sådan lyder kritikken ofte, når talen falder på unionens demokratiske meritter. Det kan føles uoverskueligt at opnå direkte indflydelse på en politisk blok med 450 millioner borgere, men gennem de seneste år har EU iværksat en række initiativer, der skal sikre, at institutionen bliver mere lydhør over for borgerne.

■ Af Caroline Bindslev,
Peter Riddersborg
og Kasper Tonsberg Schlie

BAGGRUND. I Lissabon-traktaten fra 2007 hedder det: "EU-institutionerne skal føre en åben, gennemsigtig og regelmæssig dialog med repræsentative sammenslutninger og civilsamfundet". Hermed forsøgte EU at hæve barren for unionens demokratiske legitimitet.

Nu var det ikke længere tilstrækkeligt at lade vælgerne komme til orde gennem de to klassiske kanaler: Valg hvert femte år til EU-parlamentet og en indirekte indflydelse gennem de nationale regeringer, der udpeger kommissærer og varetager deres landes strategiske interesser i Rådet. I stedet skulle samtlige EU-institutioner føre en *regelmæssig dialog* med det omgivende samfund.

Baggrunden for disse tiltag er ikke mindst den årelange kritik af unionens demokratiske underskud. Den er i høj grad fortsat relevant, når det kommer til EU's daglige ledelse i Kommissionen, der har initiativretten og dermed monopol på at foreslå ny lovgivning, selvom den ikke har et demokratisk mandat direkte fra befolkning. I stedet udpeges kommissærerne af de enkelte landes regeringer, som kan foreslå én kommissær for et givent område. Danskerne har således ikke den ringeste indflydelse på, hvem der skal bestride 27 af de mest magtfulde poster i EU.

Manglende mangfoldighed i systemet

Kigger man på offentligt tilgængelige CV'er for topembedsmændene i Kommissionen, står det klart, at de ikke er repræsentative for hverken

kønssammensætning, uddannelsesbaggrund eller nationaliteter blandt EU-borgerne. Det typiske billede er en mand fra et af de gamle medlemslande uddannet inden for jura eller økonomi. Blandt de 92 generaldirektører og vice-generaldirektører er cirka 70 procent jurister eller økonomer, mens tallet blandt kommissærernes nærmeste rådgivere er 80 procent. Kun 4 ud af 92 af topembedsmændene har en humanistisk baggrund. Desuden er kun 10 ud af 38 general-direktørerne kvinder.

Det vil nok forekomme som en selvfølge for mange, at embedsmænd primært er eksperter inden for jura og økonomi, da de ofte arbejder med komplicerede emner, som kræver faglig ekspertise inden for disse fag. Samme ensretning med hensyn til uddannelsesbaggrund ser man i den danske centraladministration. Den bemærkelsesværdige forskel er, at det i EU er embedsværket i Kommissionen, der fremsætter lovforslag, og at de folkevalgte repræsentanter i EU-parlamentet ikke har samme mulighed som i medlemsstaterne.

Antoine Vauchez, der er professor i politisk sociologi ved Sorbonne Universitetet, påpeger desuden, at det er en demokratisk udfordring, at EU-kommissionen, EU-domstolen og Den Europæiske Centralbank af mange bliver opfattet som uafhængige institutioner, der arbejder ud fra objektive mål. Disse institutioner har tværtimod en klar politik agenda, hvilket blev særligt synligt i forbindelse med den økonomiske krise, mener han. Her var Kommissionen og ECB i tæt samarbejde med Frankrig og Tyskland drivkræfterne bag Finanspagten og "Det europæiske semester" med beslutninger om at føre kontrol med medlemsstaternes na-

tionalbudgetter og pålægge landene bøder og krav om nedskæringer.

Retten til at deltage

Disse er blot nogle få eksempler på den manglende demokratiske legitimitet, som mange borgere – både tilhængere og EU-skeptikere – har påpeget som unionens afgørende udfordringer på længere sigt. Dertil kommer et korps af lobbyister på op mod 25.000 personer, der under minimal demokratisk kontrol forsøger at påvirke den førte politik. Alt i alt har der tegnet sig et billede af, at borgerne er blevet glemt i den politiske maskine. Det var et forsøg på at lytte til denne kritik, der resulterede i Lissabon-traktatens fokus på øget borgerinddragelse. Enhver borger har ret til at deltage i Unionens demokratiske liv, står der for eksempel i artikel 10.

Det er blandt andet på den baggrund, at EU-parlamentet og Rådet i 2011 indførte det Europæiske Borgerinitiativ. Det skulle give borgerne en mere direkte mulighed for at foreslå konkrete lovændringer inden for områder, hvor EU-Kommissionen normalt har initiativretten. Proceduren er forholdsvis simpel: Syv EU-borgere fra syv forskellige EU-lande skal iværksætte en underskriftindsamling, der skal opnå en million støtter. Hvis det lykkes, skal EU-Kommissionen beslutte, om den vil tage forslaget til efterretning.

Borgerinitiativet er dog blevet kritiseret for at være en symbolsk ordning, som Kommissionen på ingen måde er forpligtet til at efterleve. Dog findes der enkelte eksempler på sager, der har haft – eller sandsynligvis vil få – en reel indflydelse på den førte politik. I 2017

opnåede et borgerinitiativ en million stemmer for et totalforbud mod sprøjtemidlet glyfosat. Kommissionen tog initiativet til efterretning og vil nu revidere forordningen om den generelle fødevarerlovgivning. Det ændrer dog ikke ved, at kun 3 ud af 47 fremsatte forslag har fået stemmer nok til at blive behandlet af Kommissionen. Borgerinitiativet skal efter planen revideres med en række forbedringer for øje frem mod 2020.

Borgerdialog og offentlige høringer

I 2006 og 2009 løb "European Citizens Consultation" af stablen. Her havde man tilfældigt udvalgt en gruppe EU-borgere, som på tværs af landene debatterede unionens fremtid. Formålet var at give borgerne en platform til at fremsætte idéer sammen med andre EU-borgere og drøfte dem direkte med politiske beslutningstagere. En evaluering af projektet vurderede det som en succes, at det i praksis var lykkedes at sammensætte og afholde disse borgermøder med så mange mennesker. Evalueringer viste dog også, at borgermødernes politiske effekt var stærkt begrænset. Projektet har dog dannet model for en ny runde af borgermøder, som blev iværksat i 2018 af Frankrigs præsident, Emmanuel Macron. Hele 26 medlemslande har indvilget i at deltage i projektet, som på ny skal styrke båndene mel-

lem Bruxelles og den europæiske befolkning. Den danske regering har dog kun afsat stærkt begrænsede midler til borgermøderne herhjemme.

De aktuelle borgermøder frem mod EP-valget i 2019 finder sted samtidigt med en offentlig online høring om EU-borgernes ønsker til unions fremtid, som Kommissionen indledte i maj 2018. De tolv spørgsmål i høringen er blevet til med udgangspunkt i et debatpanel med 96 borgere fra hvert medlemsland – på nær Storbritannien. Nogle af spørgsmålene er åbne tekstbokse til forslag, mens andre er en liste af prioriteter, der kan krydses af. Her skal man blandt andet svare på, hvilke beslutninger på EU-niveau, der kunne gøre én stolt af at tilhøre den europæiske union, hvorvidt man ville foretrække mere, mindre eller samme regulering af bestemte områder, og hvilke tiltag man ville prioritere i forhold til indvandring, miljø, uddannelse, sikkerhed, lighed og sundhed. Høringen løber indtil den 9. maj 2019 – et par uger inden valget.

Spørgsmålet er, om EU's eksisterende kanaler for borgerinddragelse er tilstrækkelige. Overalt i Europa opstår der i disse år protestbevægelser og nye partier, der finder alternative måder at øve indflydelse på de politiske beslutninger. I Frankrig, Spanien, Grækenland, Tyskland, Po-

len og Ungarn har de offentlige pladser været præget af demonstrationer med utilfredse borgere. På den baggrund står det klart, at EU må finde en måde, hvorpå disse strømninger kan kanalisere deres input til det politiske system. De skrøbelige forsøg på at stimulere et mere borgernært, europæisk demokrati skal suppleres med langt mere slagkraftige initiativer, hvis afstanden mellem Bruxelles og europæerne skal mindskes.

I november 2017 udgav DEO bogen "Hvordan demokratiserer vi EU?", der kan downloades gratis eller bestilles i klassesæt på www.deo.dk/boeger

Græsrodsbevægelser vil demokratisere EU

EU har længe været kritiseret for at være en elitær organisation uden tilstrækkelig demokratisk forankring. Det er i høj grad op til borgerne at ændre på EU, mener initiativtagerne bag DiEM25 og Pulse of Europe.

■ Af Kasper Tonsberg Schlie

INTERVIEW. I februar 2016 stod den tidligere græske finansminister, Yannis Varoufakis, foran en fyldt sal i Berlin og krævede et mere demokratisk Europa.

»Vi vil ryste EU. Forsigtigt, men insisterende«, lød det fra grækeren.

»Europa skal demokratiseres, ellers vil det smuldre, og det vil ske hurtigt.«

Kort forinden havde protestbevægelsen Democracy in Europe Movement, DiEM25, lanceret deres program for et mere demokratisk Europa. Målet var klart: Inden år 2025 skulle der foreligge et udkast til en ny europæisk forfatning, der skaber et langt mere magtfuldt EU-Parlament og større gennemsigtighed i forhold til EU's øvrige institutioner. Siden er det strømmet til med medlemmer og opbakning fra både almindelige borgere og kendte intellektuelle som filosofen Slavoj Žižek og Barcelonas borgmester Ada Colau.

To år senere i juni 2018 lancerede DiEM25 et udkast til et politisk program under titlen "New Deal for Europe" som en del af en kampagne med navnet "European Spring". Her er blandt andet forslag om jobgaranti for arbejdstagere, klimainvesteringer, strammere tøjler om finansverdenen, mere retfærdige handelsaftaler,

mindstelønninger, et fælles asylsystem og øget kønsligestilling i Europa. Ifølge DiEM25 kan alle bidrage med input til programmet frem til slutningen af 2018, hvorefter man vil vedtage det endelige program til EP-valget året efter. Her er det planen, at en række partier skal stille op med udgangspunkt i programmet i de forskellige lande.

Protester til fordel for EU

DiEM25 er et af mange eksempler på europæiske græsrodsbevægelser, der har set dagens lys siden den økonomiske krise i 2008-2009, flygtningekrisen i 2015 og Brexit i 2016. De har det fælles mål, at EU skal demokratiseres, men er mere eller mindre vidtgående og specifikke i forhold til, hvordan det skal ske.

Hvor DiEM25 er kritiske over for EU's konkrete politik og vil ændre på unionens beslutningsprocesser, består Pulse of Europe af borgere, der ønsker at vise deres støtte til den europæiske union. I november 2016 fandt en gruppe advokater i Frankfurt sammen og dannede bevægelsen. Ideen var, at man gennem ugentlige demonstrationer kunne vise europæerne, og ikke mindst medierne, at det stille flertal grundlæggende er positivt indstillet over for EU.

Til det første møde deltog 150 mennesker, men siden steg antallet af deltagere. Muligheden for at EU-skeptikere som Wilders og Le Pen kunne vinde valgene i Holland og Frankrig skabte i løbet af foråret 2017 en række arrangementer, hvor deltagerne kippede med EU's

blå-gule flag. Pulse of Europe er dog ikke et heppekor for EU, lyder det fra en af stifterne, Stephanie Hartung.

»Institutionen skal reformeres og demokratiseres. Men du kan ikke reformere noget, der ikke længere eksisterer. Så det første mål var, at unionen skulle overleve skæbnevalgene i 2017. Hvis Storbritannien, Holland og Frankrig alle forlod EU, ville det hele bryde sammen.«

Selvom EU-skeptikerne led nederlag i de pågældende lande, får det ikke Stephanie Hartung til at læne sig tilbage.

»Vi har ikke vundet, blot købt mere tid. Macron har stadig en stor opgave foran sig, og hvis han ikke gør det godt, vil Front National genopstå som Fugl Fønix af asken. Derfor er det enormt vigtigt, at vi fortsætter med at kæmpe for EU.«

Behov for organisering og klare mål

Ser man på de seneste tal fra Eurobarometerundersøgelsen om europæernes holdninger til EU, står det klart, at Pulse of Europe måske kunne få vind i sejlene de kommende år. Her blev der målt den største opbakning til unionen i 35 år, da 60 procent af borgerne mente, at EU er en god ting. Det tal sneg sig i Danmark helt op på 70 procent.

Der kan være mange årsager bag denne udvikling. Brexit, valget af Trump og voldsomme forandringer i den sikkerhedspolitiske orden kan have bidraget til, at folk i højere grad støt-

ter op om traditionelle politiske institutioner, som betragtes som en garant for fred og stabilitet. Det er dog stadigvæk for tidligt at sige, om Pulse of Europe bliver en succes, forklarer Andreas Vasilache, der er professor og leder af instituttet for Europastudier ved Bielefeld Universitet.

»For at blive en slagkraftig politisk bevægelse har de brug for en stærk organisationsstruktur med ledere og tydelige mål. Se bare på Occupy Wall Street. De gik i opløsning, fordi de manglede en stærk organisation,« siger han.

I første omgang har stifterne af bevægelsen lavet ti grundteser, som skal danne udgangspunktet for det kommende arbejde. De handler blandt andet om EU's betydning for freden og sikring af grundlæggende rettigheder, samt vigtigheden i at folk engagerer sig og stemmer til valgene.

Et enkelt punkt lyder, at det er nødvendigt med reformer, uden at det yderligere specificeres, og programmet er da også af mange kritikere blevet beskyldt for at være for overfladisk. Det gælder blandt andet Ulrike Guérot, der er professor i Europæisk Politik ved Donau Universitet i Krems, Østrig.

»Alle bevægelser skal have et stærkt og målrettet program. Ikke 10 vage punkter,« siger hun og foreslår, at de i stedet skeler til eksempelvis DiEM25's Yannis Varoufakis, der har forstået at fremsætte et stærkt kritisk argument og bide fra sig.

Skal favne bredere

Andreas Vasilache mener, at Pulse of Europe trods alt har ændret dele af den politiske debat, når det kommer til EU.

»Signalværdien er stor i en tid, hvor mange havde indtryk af, at kun nationalister havde stærke meninger om EU. Der er kommet en ny bevidsthed omkring EU's grundlæggende funktion som et bolværk mod krig og konflikt. Men hvis de vil have reel indflydelse, så skal de have et mere detaljeret program, der beskriver, hvad de vil, og hvad de præcist opponerer mod. Ellers er der en stor risiko for, at det hele vil smuldre.«

Andreas Vasilache tilføjer, at man desuden skal favne bredere og forsøge at inkludere menigmand – ikke blot Erasmus-generationen og ressourcerstærke borgere. Om Pulse of Europe eller DiEM25 er kommet for at blive, får vi måske svar på i forbindelse med det forestående valg til EU-Parlamentet i maj 2019. Begge bevægelser har planlagt intense kampagner op til valget med håb om, at deres krav bliver en del af den politiske debat.

Dele af denne artikel er tidligere publiceret på Magasinet Europas hjemmeside under titlen "Kan Pulse of Europe holde pulsen oppe?"

EU-holdninger i undervisningen

Pulse of Europe hævder at være en "borgerbevægelse", som giver en stemme til de mange europæere, der er overvejende positive over for unionen. Men hvad siger tallene? Er tyskerne mere EU-positive end resten? Er EU-skepsissen voksende eller aftagende? Hvert år laver EU-Kommissionen en meningsmåling på tværs af medlemsstaterne, der kortlægger europæernes holdninger til EU.

Materialet er oplagt til brug i samfundsfag – evt. som et tværfagligt forløb med matematik.

Find de seneste meningsmålinger på Eurobarometer-hjemmesiden, og lad eksempelvis eleverne finde "tre vigtige fakta om europæernes holdninger til EU"

EU-rollespil som demokratisk øvelsesrum

Rollespil får mange til at tænke på sværd og orker, men der er ingen åbne feltslag, når DEO besøger landets gymnasier. Oplysningsforbundets EU-rollespil skaber derimod et frirum, hvor samfundsfagets begreber leges ind under huden på eleverne.

Af Camilla Polack og Kasper Schlie

INSPIRATION. Klokken er lidt over 11 på Køge Gymnasium, da et lokale med 80 elever bliver helt stille. En ung fyr går op til talerstolen, rømmer sig og taler så til forsamlingen. »Vi er samlet her i dag for at blive enige om en ambitiøs europæisk klimapolitik. Den svenske delegation sætter pris på interesseorganisationernes input. Vindmølleindustrien har givet os nye indsigter i de økonomiske perspektiver i vedvarende energi, og sammen med Holland er vi klar til en CO₂-reduktion på 25 procent i år 2030.«

Øjeblikket efter bliver tallet plottet ind i et interaktivt skema, så alle elever kan se konsekvenserne for hele EU. Udmeldingen fra Sverige rokker ikke meget på hele unionens klimaregnskab, så nu er der lagt pres på repræsentanten fra Tyskland, der skal tale om lidt.

Den seneste gymnasiereform fremhæver, at gymnasieeleverne skal have ”en øget omverdensforståelse” og gøres i stand til at ”medvirke aktivt i demokratiet”. Det er hensigter, som går fint i tråd med mottoet i DEO: Demokrati kræver deltagelse. De klassiske lærebøger om EU forklarer på fin vis, hvordan institutionerne og de formelle beslutningsstrukturer i EU fungerer, men de kan med fordel suppleres af

undervisning, der får eleverne til at opleve på egen krop, hvordan den politiske proces foreløber.

Rollespil skaber større interesse

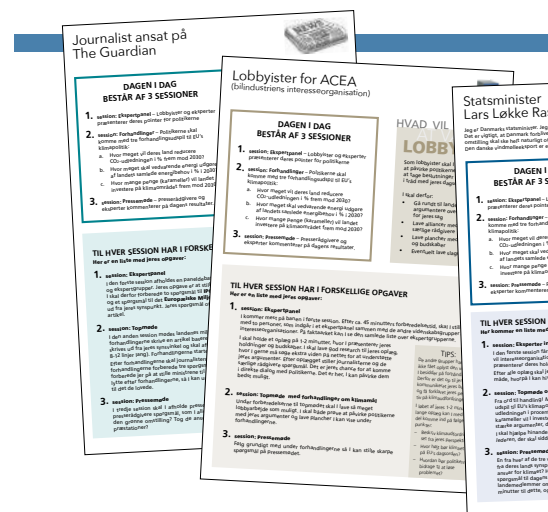
I USA findes der en lang tradition for, hvad amerikanerne kalder ”political simulations”. Her lærer skoleeleverne om alt fra lokale byråd til den amerikanske højesteret og FN ved at simulere ”the real deal”. I 2015 skrev den amerikanske filosof Jane Lo fra Washington University sin doktordisputats om effekten af rollespil inden for samfundsfag. Studiet viste, at elever, der gennemfører politiske eller sociale rollespil mindst en gang om året i gymnasiet, opbygger en mere dybt forankret interesse for faget. Således er der en signifikant større chance for, at eleverne involverer sig aktivt i politik senere i livet, og det bliver mere sandsynligt, at de stemmer til lokale og nationale valg.

Jane Los empiriske studie tog udgangspunkt i Hidi og Renningers ’Interest Development Theory’ fra 2006, der forklarer, hvilke faktorer der bidrager til at udvikle en indre motivation for faget. Her argumenteres der for, at rollespillet skaber et debatrum, hvor eleverne ikke behøver at bringe deres eget omdømme i spil ved at skulle forsvare deres personlige holdninger. I stedet kan de frit udforske perspektiver og holdninger uden at bekymre sig for at sige ”det rigtige”. Som en tidligere elev udtalte i Los

studie: ”Rollespillene var medvirkende til, at jeg blev oprigtigt nysgerrig på, hvorfor andre mener, hvad de gør. Der er årsager bag alle holdninger”.

Læring og underholdning på samme tid

I DEO's rollespil bliver disse indsigter omsat til praksis. Under spillet i Køge skulle eleverne forhandle sig frem til en fælles EU-aftale på klimaområdet, og i den forbindelse blev de inddelt i grupper, som afspejler virkelighedens aktører: Politikere, interessegrupper, journalister og forskere. På kort tid levede de sig ind i rollerne og sørgede selv for at opøge hinanden og påvirke slagets gang gennem debatter på kryds og tværs af grupperne. I løbet af dagen overhørte lærerne seriøse diskussioner mellem blandt andet vindmøllelobbyister og den franske miljøminister og mellem FN's klimapanel og det kulafhængige Polen. Efterfølgende lød det fra samfundsfagslærer fra Køge

Gymnasium, Amanda Fossat, at det var imponerende at opleve, hvordan nogle af de elever, der normalt ikke deltager så aktivt i timerne, levede sig fuldt ind i rollerne.

DEO's evalueringer viser, at eleverne oplever rollespillene som både underholdende og lærerige. Forhandlingerne aktiverer tilmed mange af de elever, der ofte har brug for et konkurrenceelement for at involvere sig. Selvom emnet er CO₂-udledninger og grønne investeringer, forsøger eleverne ihærdigt at "vinde spillet" ved at opnå de mest gunstige resultater for deres gruppe. Den aktive involvering skaber det, vi kalder et demokratisk øvelsesrum. Spillet er blot en simulation, men det er netop ved at udforske de forskellige politiske perspektiver, at man opnår en vedvarende og respektfuld forståelse for demokratiets diversitet.

Prøv "Spillet om Klimaet"

I august 2018 er DEO klar med et helt nyt og tværfagligt rollespil om EU's klimamål. Ti udvalgte medlemslande skal forhandle sig frem til en ambitiøs klimaaftale for år 2030, der skal vise vejen for resten af verden. Staterne skal balancere deres økonomiske og miljømæssige interesser, alt imens interessegrupper, medier og videnskabsfolk forsøger at påvirke slagets gang. Spillet varer typisk fem lektioner og fungerer optimalt med 60-100 deltagere.

Du kan læse mere om DEO's rollespil på undervisning.deo.dk/rollespil

I skoleåret 2017/18 rejste DEO rundt i landet for at afvikle rollespil på 20 efterskoler, blandt andre disse gymnasier: Rosborg, Bjerringbro, Øregård, Køge, Risskov, Struer og Falkonergården.

Hvis du er interesseret i at få os ud på dit gymnasium, kan du skrive til undervisning@deo.dk

DANMARK

musssen

DAG
SSIONER

HVAD ER EN KLIMAAFTALE?

AR I FØRSKELLEGE OPGAVER

erevne opgaver:

Remover som global opvarmning

DEO's klimamål for 2030

Deo's klimamål for 2030

Deo's klimamål for 2030

Inspiration til undervisningen

Forløb: Er EU demokratisk?

EU bliver både anklaget for at lide af demokratisk underskud og demokratisk overskud. Sikkert er det, at EU mangler en kritisk offentlighed, der forstår og forholder sig til unionens arbejde. Formålet med dette inspirationsmateriale er at bruge rollespil til at øge elevernes forståelse af EU's beslutnings- og magtstrukturer.

Modul 1: Spillet om EU's fremtid (60-110 elever, varighed: 5 lektioner)

Gennem de første fem lektioner skal eleverne gennemføre DEO's rollespil om EU's økonomi og flygtningepolitik fra 2016. Spillet simulerer den politiske proces i Ministerrådet og giver et indblik i de demokratiske muligheder og udfordringer i EU. Eleverne inddeles i grupper, der repræsenterer fire interessegrupper, fem medier og ti medlemsstater. Undervejs lægger de arm om bunker af euro-karameller, arrangerer strejker, holder champagnebrunch for statsledere og forsøger at fordele flygtninge mellem landene.

Spillet gør det tydeligt for eleverne, hvordan politikerne i Bruxelles agerer under påvirkning fra de enkelte lande, men også fra lobbyister og civilsamfund. De eksterne aktører påvirker den politiske proces på godt og ondt. Spillet indeholder derfor såkaldte interventioner, hvor Ministerrådet lytter til pressens artikler, interessegruppernes forsvar for både flygtninge og industrihensyn samt tilbud om politiske studehandler fra Tyrkiet. Det bidrager til en helhedsoplevelse af den komplicerede politiske proces, der foregår i EU.

Du kan finde spillets introvideo, lærervejledning og rollekort på:

www.undervisning.deo.dk/rollespil

Her kan du printe materialerne ud eller købe en færdig spilæske og derefter gennemføre spillet på egen hånd. Det er også muligt at få DEO ud på dit gymnasium, hvor vi vil fungere som spilledere.

Skriv til undervisning@deo.dk

Modul 2: Hvem bestemmer i virkelighedens EU?

Lektie: Eleverne læser indledningen i bogen "Hvordan demokratiserer vi EU?" (syv sider), hvor institutionernes roller i beslutningsprocessen gennemgås.

I klassen evalueres erfaringerne fra spillet i lyset af de virkelige forhold ud fra spørgsmålene: Hvad afslørede spillet om EU? Hvad har vi lært om den politiske proces i unionen? Formålet er at få eleverne til at reflektere over, hvad der henholdsvis styrker eller hæmmer den demokratiske proces. De følgende spørgsmål kan benyttes i forbindelse med denne evaluering.

- Hvorfor fik nogen lande større indflydelse på forhandlingernes udfald end andre?
- Lobbyisterne forsøgte at påvirke politikerne. Forklar, hvorfor det både kan være konstruktivt og udemokratisk på samme tid.
- I hvilken grad lyttede politikerne til interesseorganisationerne?
- Strejken truede med at koste store summer for tre af landene. Er en strejke et demokratisk redskab?
- Følte du, at du deltog i en demokratisk proces? Uddyb dit svar.
- Hvad kunne øge gennemsigtigheden og demokratiet i EU? Skriv tre korte forslag.

Svarene på det sidste spørgsmål kan eventuelt udvides til korte præsentationer fra to-mandsgrupper, der kommer med deres bedste bud på "et mere demokratisk EU".

Elektronisk evaluering: De ovenstående spørgsmål kan eleverne besvare elektronisk og derefter gennemgå i klassen ved at benytte svarsystemet Socrative, hvor de er indtastet som quiz. Du skal blot oprette en gratis profil på socrative.com og derefter søge på SOC-34799215.

Det lærer eleverne:

EU-rollespillet lærer eleverne, hvordan beslutninger træffes i det europæiske samarbejde. Erfaringerne fra spillet skaber et grundlag for faglige debatter om unionens styrker og dilemmaer. Spillet lærer både eleverne om institutionernes formelle indretning og den uformelle praksis omkring den politiske proces i Bruxelles.

De teoretiske positioner i debatten om EU's demokrati i bogen "Hvordan demokratiserer vi EU?".

Giandomenico Majone:
EU har et problematisk demokratisk overskud. Ingen andre internationale organisationer har et magtfuldt, folkevalgt parlament. (side 51)

Peter Nedergaard:
Afskaf Europa-Parlamentet. Demokrati finder sted i nationalstaterne. EU skal levere effektive løsninger og koncentrere sig om de store udfordringer for Europa. (side 51-52)

Andrew Moravcsik:
EU's styrke er de brede kompromisser, selvom enighed tager tid og kan synes mindre effektivt. (side 52)

Chantal Mouffe:
Hvis befolkningen skal engagere sig i EU's demokrati, skal der være en tydelig og levende kamp mellem politiske alternativer. (side 56)

Simon Hix:
Det er muligt, at en teknokratisk elite kan træffe gode beslutninger, men de får ikke alle gode argumenter med i deres beslutninger. (side 57)

Modul 3: Lider EU af et demokratisk underskud?

I november 2017 udgav DEO bogen "Hvordan demokratiserer vi EU?" (læs eventuelt også side 12-13 i dette magasin). Bogen er et indspark i debatten om, hvordan EU ændrer kurs og i højere grad inddrager borgerne i den politiske beslutningsproces. Gennem analyser og interviews med en række europæiske forskere og meningsdannere skitserer DEO problemets omfang og diskuterer mulige løsninger. Kapitlerne kan læses enkeltvis og suppleres med en række arbejdsspørgsmål og øvelser, som kan bruges direkte i undervisningen efter endt læsning. Du kan downloade bogen gratis eller købe et klassesæt via www.deo.dk/boeger

Spørgsmål og opgaver til kapitel 4: Er der plads til politiske alternativer i EU?

Arbejdsspørgsmål:

- Hvilke muligheder har vælgerne for at ændre på rammerne for det indre marked? (side 50)
- Hvad er fordelene og ulemperne ved, at disse institutioner ikke umiddelbart kan påvirkes af borgerne?
- Beskriv udviklingen i EU-parlamentets beføjelser (side 51)
- Er den stærke tyske konkurrenceevne et problem for EU-samarbejdet? (side 54)
- Hvilke tiltag kan gøre EU mere demokratisk? (side 57-58)

Øvelse: Fremtidens EU

1. På baggrund af læsningen af bogen skal eleverne hver især skrive en tale på 300-400 ord om "EU i 2030". Hvordan ser det ideelle EU ud i år 2030? Man kan inddrage emner som: Hvordan er reglerne for lobbyister? Kan vi stemme på en EU-præsident? Hvordan inddrages borgerne? Eller har du en helt anden idé til en organisationsform, som er mere tilgængelig, gennemsigtig og demokratisk?
2. Fem elever holder deres taler for resten af klassen. Tip: Hold pauser efter de vigtigste pointer, søg øjenkontakt med publikum og forsøg at variere tonefaldet undervejs.
3. Diskuter visionerne med i klassen. Hvilke idéer er originale, gode og kreative? Vælg en ordstyrer og en referent og kog de mange idéer ned til "fem råd fra klassen til EU".
4. Hvis I har mod på det, kan eleverne oversætte rådene til engelsk og sende dem til EU-kommissionen eller de danske medlemmer af EU-parlamentet.
 - a. Kommissionen: https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/contact_en
 - b. Danske medlemmer af EU-parlamentet: <http://www.europarl.europa.eu/denmark/da/danske-mep-ere/danske-mep-ere>

Opgaver og øvelser til bogens øvrige kapitler kan findes på: undervisning.deo.dk

Demokrati i en digital tidsalder

De senere år er den demokratiske deltagelse for alvor flyttet ind på digitale platforme, hvor EU-institutioner, demokratinørder og cyberpunkere forsøger at gøre op med sofa-demokratiet. Trods intentionen halter det dog fortsat med at nå bredt ud, konkluderer undersøgelser.

■ Af Peter Riddersborg

BAGGRUND. Digitale platforme er et oplagt sted for demokratisk deltagelse, hvor borgere fra nær og fjern kan udveksle holdninger og komme med forslag til de politiske beslutningstagere. Det lyder måske som en skåltale om internettets velsignelser fra årtusindets begyndelse, der siden er druknet i falske nyheder og hadfyldte debatter på sociale medier. Ikke desto mindre er det fortsat det idealistiske udgangspunkt for en række nyere digitale initiativer, der er sat i gang inden og uden for de etablerede politiske systemer.

De senere år er e-demokrati blevet fremhævet som midlet til at imødegå den ulmende mistillid til de politiske institutioner fra mange borgere i Europa. Nye digitale teknologier kan øge gennemsigtigheden, skabe bredere repræsentation og mere legitime politiske beslutninger i et demokratisk perspektiv, lyder nogle af argumenterne.

I EU kan det blandt andet være med til at begrænse det demokratiske underskud, og Unionen har de senere år lanceret en række digitale initiativer med erklærede mål om at begrænse afstanden mellem borgerne og EU-systemet. Det tæller blandt andet Borgerinitiativet, offentlige høringer på internettet og en online portal for underskriftindsamlinger (læs mere på side 12-13). Spørgsmålet er, om disse tiltag indtil videre har øget borgernes indflydelse på EU.

Mangler vision og feedback til deltagere

I 2017 lavede Den Europæiske Teknologivurde-

ringsgruppe (ETAG) på bestilling fra Parlamentet en analyse af EU-institutionernes forskellige digitale initiativer for borgerinddragelse. Her vurderes det, at borgernes deltagelse i projekterne indtil videre har haft ringe politisk indflydelse. Det skyldes ikke mindst, at EU-institutionerne hidtil ikke har haft nogen forpligtelse til at bruge borgernes bidrag. EU-projekterne er også for dårlige til at give ordentlig feedback til deltagerne, der derfor har svært ved at gennemskue, hvordan deres bidrag bliver brugt, lyder det. Desuden gør man ikke nok for at forsøge at mobilisere deltagere fra en bredere målgruppe i befolkningen.

Der mangler også en fælles vision for de forskellige initiativer, der på nuværende tidspunkt er isolerede fra hinanden på forskellige platforme. Dermed forbliver EU-systemet en ugennemsigtig jungle for den gennemsnitlige borger, lyder det i rapporten med en opfordring til at sammentænke de forskellige digitale borgerinddragelsestiltag. Andre udfordringer for deltagelse er sprogbarrierer og en generel manglende interesse for europæisk politik blandt EU-borgerne, lyder det i konklusionen.

Decentraliserede projekter

Pointerne kommer næppe som en overraskelse for de mange kritikere, der opfatter EU's initiativer for borgerinddragelse som spil for galleriet, der i praksis er fattige på resultater. Det er blandt andet denne kritik, der har medført, at der de senere år er opstået en række initiativer i Europa med udgangspunktet, at organisering og facilitering af borgerinddragelsen skal være så decentraliseret fra det politiske system som muligt.

Blandt dem er organisationen D-CENT, hvis stiftere definerer sig som cyberpunkere, der vil udvikle den næste generation af decentrale teknologier, som kan understøtte borgernes engagement i de politiske beslutningsprocesser. De digitale værktøjerne skal være nemme at bruge, respektere privatlivets fred og basere sig på open source-software for at sikre gennemsigtighed, lyder målsætningen.

D-CENT lavede mellem 2013-2016 en række pilotprojekter, som gav borgere direkte indflydelse på lokale beslutningsprocesser i blandt andet Reykjavik, Helsinki, Barcelona og Madrid. Foreningen har også samarbejdet om udvikling af digitale platforme med en ny generation af politiske partier såsom spanske Podemos, det islandske piratparti og Femstjernebevægelsen i Italien.

Sidstnævnte tæller som eksempel på, at det er muligt at bevæge sig fra demokratibevægelse til organiseret parti med politisk indflydelse via digital organisering. For Femstjernebevægelsen kulminerede det med regeringsdeltagelse efter det italienske valg i 2018. Her skulle medlemmerne i første omgang også stemme om regeringsgrundlaget via partiets digitale platform.

Paneuropæiske initiativer

Mange af de digitale borgertiltag handler om politiske beslutninger i lokale eller nationale sammenhænge. De senere år er der dog kommet flere eksempler på tværeuropæiske bevægelser, der bruger digitale platforme til organisering og udvikling af politik. I forlængelse af Brexit var der ligefrem tale om, at en række af de britiske pladser i EU-parlament skulle re-

serveres til tværepræsentative politikere, som alle EU-borgere kunne stemme på. Den idé blev dog skudt endegyldigt ned på et rådsmøde i foråret 2018.

I 2015 blev Democracy in Europe Movement (DiEM25) lanceret med et EU-kritisk udgangspunkt i forhold til blandt andet finans- og pengepolitikken i unionen. Bevægelsens digitale platform giver deltagerne mulighed for at debattere og stemme direkte om konkrete politiske mærkesager og forslag. For eksempel hvordan bevægelsen skal forholde sig til politiske kandidater ved nationale valg i de enkelte lande, eller hvilken indstilling man skal have til Brexit-forhandlingerne. Politisk bliver DiEM25 repræsenteret ved det kommende EP-valg gennem selvstændige partier i de enkelte medlemslande, der officielt har tilsluttet sig bevægelsen. Det gælder for eksempel for Alternativet i Danmark.

Et andet eksempel er det mere EU-positive Volt, der opstod i 2017 og blandt andet har europæisk føderalisme som et af sine mål. Udgangspunktet er ønsket om en digital revolution, der skal øge borgernes indflydelse på store dele af de politiske beslutninger ved hjælp af digitale teknologier. Her er ambitionen at nå til enighed om en fælles politik på tværs af landegrænser for derefter at stille op til EP-valget i flere lande med ét politisk program i selvstændige partier under samme navn.

I Danmark er Europe's Peoples Forum blevet stiftet af Niels Jørgen Thøgersen, der var ansat hos EU-Kommissionen fra 1973 til 2005. Her vil man give EU-borgerne større indflydelse på de politiske beslutninger ved hjælp af en in-

ternetplatform udviklet af Teknologirådet, hvor borgerne får mulighed for at foreslå politiske tiltag til aktuelle temaer i EU. Ambitionen er at udvikle det europæiske folks svar på World Economic Forum, lyder det på hjemmesiden.

Garanteret indflydelse øger deltagelse

I 2017 udgav den britiske NGO Nesta en analyse af et bredt udsnit af de hidtidige forsøg på digitalt demokrati i Europa. Rapporten fremhæver særligt de projekter som succesfulde, hvor borgerne var garanterede indflydelse på beslutningerne. Her var deltagelsen generelt højere og mere engageret end ved projekter, hvor arrangørerne blot lovede at bruge borgernes indspark som inspiration.

Selvom rapporten fremhævede mange positive elementer ved de digitale initiativer, bliver manglen på repræsentativ deltagelse fremhævet som et problem. De fleste projekter havde således en tendens til, at deltagerne var folk, der i forvejen var politisk aktive, og der var generelt en overrepræsentation af veluddannede unge mænd fra større byer. I mange tilfælde nåede projekterne dog et yngre publikum, der traditionelt har lavere deltagelse i politiske bevægelser.

Deltagelse på digitale platforme kræver altså mere end blot en internetforbindelse, computer og kendskab til, hvordan man bruger teknologien, lyder konklusionen. Det kræver også en grundlæggende interesse og overskud til at deltage samt ikke mindst en tro på, at ens bidrag gør en forskel. Alt sammen noget, der ikke nødvendigvis kommer, blot fordi de teknologiske muligheder er til stede.

Hvad er e-demokrati?

Når det handler om borgerinddragelse, tales der generelt om tre niveauer af såkaldt e-demokrati.

For det første er der myndighedernes grundlæggende oplysningsarbejde til borgerne via digitale kanaler. Her er der i høj grad tale om envejskommunikation, som skal fremme gennemsigtighed i de politiske beslutningsprocesser.

Et andet niveau fokuserer på feedback fra civilsamfundet i form af eksempelvis online spørgeskemaer, hvor borgerne kan give deres meninger til kende om udvalgte emner.

Det tredje niveau er den direkte involvering i beslutningsprocesserne, hvor borgerne kan være med til at beslutte politiske tiltag - for eksempel om prioritering af lokale budgetter.

Der er brug for dannelse til det digitale samfund

Unge skal kunne forholde sig kritisk til de digitale virksomheder og sætte dem i et større samfundsmæssigt perspektiv, mener formanden for Medierådet for Børn og Unge. Det handler ikke mindst om forholdet mellem individuelt og fælles ansvar i det digitale samfund.

ANNE METTE THORHAUGE

Formand for Medierådet for Børn og Unge.

Ph.d. i medievidenskab.

Lektor ved institut for medier, erkendelse og formidling, Københavns Universitet

■ Af Peter Riddersborg

INTERVIEW. Digitale teknologier spiller en stadig større rolle i samfundet - økonomisk, kulturelt og politisk. Det har fået flere forskere og politikere til at tale om behovet for en særlig digital dannelse som supplement eller udvidelse til eksisterende dannelsesbegreber. Digital dannelse bliver dog indtil videre brugt som begreb i et væld af sammenhænge, der ikke nødvendigvis har andet med hinanden at gøre, end at de involverer aktiviteter forbundet til den digitale tidsalder. Nogle bruger det som en grundlæggende evne til at forstå og bruge digitale medier. Andre gange handler det om at forstå, hvordan man opfører sig socialt acceptabelt på internettet. Det kan også dække over en dybere teknologisk forståelse af, hvordan medieplatforme fungerer på programmeringsniveau.

Endelig kan man tale om digital dannelse som digitalt medborgerskab. Det vil sige en overordnet forståelse af, hvordan globalisering og digitalisering ændrer vilkårene for samfundet med politiske, kulturelle og økonomiske implikationer til følge. Formanden for Medierådet for Børn og Unge, Anne Mette Thorhauge, har i flere år argumenteret for, at netop denne del bør styrkes i uddannelsessystemet.

»I mine øjne burde det ikke hedde digital dannelse. Det burde hedde dannelse til det digitale samfund. Vi skal tænke over, hvordan vi får koblet vores viden og færdigheder omkring digitale medier til vores generelle dannelse som medborgere i et demokratisk samfund,« siger hun fra sin plads på Københavns Universitet, hvor hun er lektor på institut for Medier, Erkendelse og Formidling.

Individ og digitalt samfund

Anne Mette Thorhauge mener blandt andet, at der er brug for et opgør med forestillingen

Hvad siger gymnasireformen om digital dannelse?

“Elevernes digitale kompetencer skal styrkes, så de lærer at anlægge et kritisk blik på digitale medier, herunder konsekvenserne af aktiviteter som eksempelvis seksuel mobning. De skal lære at søge information og udøve kildekritik, samt lave selvstændige, digitale produktioner og lære at indgå i digitale fællesskaber, ligesom de skal lære at reflektere over til- og fravalg af digitale redskaber i forskellige sammenhænge”

om, at eleverne er digitale indfødte og derfor ved det hele på forhånd. Selvom man er opfostret med internettet og de digitale muligheder, har man nemlig ikke nødvendigvis en dybere og mere kritisk indsigt i de digitale platformes virkemåde.

Den erkendelse er man også kommet frem til i den seneste gymnasireform. Her kan man blandt andet læse, at elevernes digitale kompetencer skal styrkes, så de lærer at anlægge et kritisk blik på digitale medier. Herunder konsekvenserne af aktiviteter som seksuel mobning.

For Anne Mette Thorhauge handler digitale kompetencer om langt mere end opførsel på internettet. Den enkelte har ganske vist et ansvar i forhold til deling af billeder og video, og hvordan man skriver til og om andre på de sociale medier. For at håndtere tidens store udfordringer med datasikkerhed og privatliv er det dog vigtigt at forstå det hele i et større perspektiv.

»Der ligger i baggrunden af hele denne diskussion en forestilling om, at vi kan løse det ved at være en lille smule mere forsigtige som individuelle borgere. At det er den enkelte borgers individuelle ansvar at sikre deres egen digitale sikkerhed. Det er bare ikke muligt,« siger Anne Mette Thorhauge, og det skyldes blandt andet, at den enkelte bruger reelt ikke har nogen mulighed for at forhandle vilkårene, når man downloader en app eller opretter en profil på et socialt medie.

Spørgsmålet er derfor, hvad man egentlig skal opnå ved for eksempel at læse brugerbettingelserne grundigt, inden man giver samtykke. Valget kommer nemt til stå mellem at give ubetinget samtykke eller at lukke sine digitale profiler. Det sidste er dog ikke en realistisk mulighed for mange mennesker, da store dele

af den sociale kontakt i dag foregår på disse platforme, forklarer hun.

Anne Mette Thorhauge mener, at man bør se på den digitale verden, som man ser på den fysiske del af samfundet. Hun nævner bilindustrien som eksempel. Her betyder politisk regulering, at den enkelte borger ikke individuelt skal sætte sig ind i, om en privat bil udleder mere CO₂, end producenten lover. I stedet kan man have tillid til, at producenterne bliver kontrolleret af relevante myndigheder og eventuelt bliver afsløret i at snyde med tallene, som man har set i en række skandalesager fra den tyske bilindustri. Samtidig har den enkelte bilist fortsat et ansvar for at køre ordentligt eller at tage cyklen for at reducere sin CO₂-udledning.

Bekræftelse af demokratiske systemer

I maj 2018 trådte EU's dataforordning i kraft. GDPR (General Data Protection Regulation) har blandt andet til hensigt at øge brugerens kontrol med den data, som virksomhederne indsamler. Den skal også forenkle de juridiske aftaler, som brugerne skal tage stilling til, når de bruger digitale tjenester.

Dataforordningen bliver overvejende fremstillet som en klar forbedring af brugerens rettigheder blandt forskere, politikere og medier. Thorhauge møder dog også skeptikere, der mener, at den ikke vil gøre den store forskel, og at virksomhederne kan fortsætte stort set ufortrødent. Nogle kritikere mener ligefrem, at virksomhederne i praksis får flere muligheder for at indsamle og bruge data.

Under alle omstændigheder er dataforordningen et eksempel på et forsøg på politisk regulering på det digitale område, som med fordel kunne inddrages i undervisningen. Den kritiske vinkel på GDPR og andre former for digital regulering kunne ifølge Thorhauge være,

hvor meget det i sidste ende er rimeligt, at man skal sige ja til i et samtykke med en tech-virksomhed.

»Handler det udelukkende om et kontraktuelt forhold mellem virksomhed og forbruger, eller handler det også om nogle demokratiske rettigheder, som vi alle har krav på? Det kunne for eksempel være obligatorisk sletning af data efter et bestemt antal år,« siger hun og sammenligner med udløbsdatoer i retssystemet, hvor de fleste domme bliver fjernet fra straffeatsten efter en årrække. For Thorhauge handler det om, at vi skal bekræfte - eller ligefrem genopfinde - vores demokratiske systemer som den rette kontekst for at løse en række af disse problemer i.

»Vi skal tage en principiel diskussion med vores unge mennesker om, hvad vi egentlig selv er herre over, og hvad vi må løse i fællesskab gennem vores politiske systemer. Man bliver nødt til at tage de digitale platforme op på et generelt samfundsfagligt niveau, hvor vi både kan diskutere forhold som forretningsmodeller, politisk regulering, redaktionelt ansvar og public service i et langt bredere perspektiv.«

Se video med Anne Mette Thorhauges opfordringer til gymnasielærerne på undervisning.deo.dk

Digital manipulation truer de europæiske demokratier

EU-Kommission vil begrænse falske og vildledende informationer på internettet frem mod Parlamentsvalget i 2019. Ekspertter advarer mod lovindgreb og anbefaler mere fokus på digital dannelse og støtte til kvalitetsjournalistik.

■ Af Peter Riddersborg

BAGGRUND. Hvis demokratisk deltagelse skal være kvalificeret, kræver det korrekte og nuancerede informationer, som hjælper borgerne med at tage stilling til komplekse problemstillinger. Denne forudsætning er de senere år blevet gevaldigt udfordret af falske og vildledende informationer, der bliver spredt på sociale medier. Det er ikke kun politikere, journalister og forskere, der er bekymrede for de mulige konsekvenser. I den seneste Eurobarometer-undersøgelse fra 2018 sagde 83 procent af deltagerne, at falske nyheder udgør en trussel mod demokratiet.

Baggrunden er de senere års dokumentation af politisk målrettet desinformation som forsøg på at påvirke vælgernes holdninger i forbindelse med demokratiske valghandlinger. Det mest omdiskuterede eksempel er det amerikanske præsidentvalg i 2016, men dertil kommer blandt andet Brexit-afstemningen samme år

såvel som valg og folkeafstemninger i Holland, Tyskland, Frankrig og Spanien.

I maj 2019 er der valg til EU-Parlamentet, og EU-institutionerne er i gang med at forberede sig på at imødegå strategisk spredning af falske og fordrejede informationer om unionen, der skal manipulere med vælgernes holdninger. Kommissæren for den digitale økonomi og samfund, Mariya Gabriel, har derfor fået til opgave byde ind med løsninger på de udfordringer, som digitale platforme skaber for demokratiet i forhold til spredning af falske nyheder.

Strategisk kommunikation mod øst

Indsatsen mod desinformation på internettet er ikke nyt i EU-regi. De senere år har der særligt været fokus på digital krigsførelse fra Rusland, og i foråret 2015 blev EU East StratCom Task Force derfor oprettet under Den europæiske udenrigstjeneste, EEAS. Arbejdsgruppen har til opgave at fremme korrekt viden om EU, støtte uafhængige medier i unionens østlige partner-

lande samt afsløre og tilbagevise pro-russisk desinformation.

Til det formål har arbejdsgruppen blandt andet oprettet en russisksproget hjemmeside, ligesom man på den engelsksprogede hjemmeside 'EU vs Disinfo' finder løbende eksempler på desinformation. Herfra udgiver man ugentlige nyhedsbreve, der i en frisk tone og med farvestrålende infografik forklarer de seneste tendenser i den pro-russiske informationskrig suppleret af tilbagevisning af falske og vildledende påstande.

Enhedens arbejde har dog medført kritik fra flere sider. Blandt andet kritiseres den for at være for politisk ensidig, drage forhastede konklusioner og betjene sig af tvivlsomme kilder. East StratCom er også blevet kritiseret for at have svært ved at skelne mellem, hvad der rent faktisk er bestilt og finansieret fra Kreml, og hvad der blot er pro-russiske holdninger eller kritik af EU og de europæiske lande.

I Holland nåede enheden op på højeste politiske niveau i marts 2018, da et flertal i det hollandske parlament krævede dens hjemmeside lukket med begrundelsen, at den forstyrrer den frie hollandske presse. Hjemmesiden havde inden da udpeget tre hollandske mainstream-medier på en liste over desinformation, som dog siden blev fjernet efter klager.

Kritikere mener også, EU med East StratCom-enheden selv deltager i informationskrigen med modpropaganda. Det afvises blandt andet med henvisning til enhedens uafhængighed i form af et armslængdeprincip. På et møde i Det Europæiske Råd i november 2017 blev det dog fremhævet i konklusionen, at det

Falske nyheder, misinformation eller desinformation

Efter ekspertgruppens anbefalinger i foråret 2018 er EU officielt gået væk fra at bruge begrebet 'fake news'. På eksperternes anbefaling anvender man nu de engelske begreber 'misinformation' og 'disinformation'. Førstnævnte dækker over vildledende oplysninger, som ikke er skabt eller spredt med henblik på at omgå sandheden. 'Disinformation' er derimod forkerte oplysninger, der bevidst er forfalskede af afsenderen eller bliver delt trods kendskab til, at der er tale om falske eller mangelfulde oplysninger. De seneste år er begrebet desinformation også gledet ind i det danske sprog som en konsekvens af den hensigtsmæssige sondring i debatten om falske og vildledende informationer.

er vigtigt, at der bliver formidlet positive budskaber om EU i unionens nabolande.

Nationale initiativer mod desinformation

East StratCom er en del af en større gruppe tiltag, der er blevet sat i værk de senere år. En lang række europæiske mediehuse og civile organisationer har intensiveret kampen mod falske og fordrejede historier med forskellige former for faktatjek. Der er også sket øget koordinering på området gennem et internationalt netværk for faktatjekkere (IFCN).

De senere år er der desuden taget flere initiativer på officielt politisk niveau. Den finske regering har for eksempel oprettet et center til bekæmpelse af hybride trusler, herunder desinformation, som bliver støttet af en række andre lande. Tjekkiet har oprettet et anti-desinformation-agentur under det tjekkiske indenrigsministerium. Sverige har (gen)oprettet en myndighed med ansvar for landets psykologiske forsvar, som blandt andet skal identificere, analysere og imødekomme påvirkningskampagner udefra. Der er også flere initiativer i Danmark, hvor Udenrigsministeriet blandt andet har ansat folk til at overvåge og tilbagegive information, der har til formål at manipulere og misinformere danskerne.

Andre tiltag i EU-lande går skridtet videre ved

at forbyde visse former for falske ytringer eller tvivlsomme medier. I februar 2017 indførte Litauen - med godkendelse af EU-Kommissionen - et tre måneder langt forbud mod den russiske fjernsynskanal RTR Planeta. Den franske præsident Emmanuel Macron har arbejdet på at indføre lovgivning, der skal forhindre falske nyheder i at blive spredt under valgkampe i Frankrig og blandt andet skal give myndighederne magt til at fjerne falsk indhold på internettet eller blokere sider, der spreder desinformation.

Tyskland har indført en lov, der kan udløse bøder til digitale medier, hvis de ikke fjerner ulovligt indhold inden for 24 timer. Selvom det ikke som udgangspunkt omfatter desinformation, har det alligevel skabt bekymring for, at selskaberne ender med at overimplementere kravene for at undgå bøder og dermed skader ytringsfriheden gennem privatiseret censur. I forvejen er der flere eksempler på, at de har svært ved at skelne desinformation og hadefulde ytringer fra satirisk indhold.

Samarbejde med sociale medier

En EU-nedsat ekspertgruppe udgav i foråret 2018 en rapport med en række anbefalinger til EU i forhold til at bekæmpe desinformation. Her advarer man gennemgående imod tiltag, der øger myndighedernes kontrol med infor-

mationer på internettet gennem forbud eller statsautoriserede faktatjek.

På den baggrund har Kommissionen siden fremlagt en liste med ønsker for tiltag, hvor de fleste blot er opfordringer til digitale virksomheder, medlemsstater, forskere og civilsamfund frem for reelle lovkrav. Hvis der ikke sker fremskridt i løbet af efteråret, vil Kommissionen dog skride til lovgivning, lyder det.

Kommissionen ønsker blandt andet, at de digitale virksomheder skal udfærdige et kodeks for, hvordan de vil bekæmpe desinformation. Herunder hvordan de vil sikre større gennemsigtighed om afsendere bag sponsoreret indhold. Desuden skal de oplyse, hvilken rolle deres algoritmer spiller, og hvad de vil gøre for at fremme et bredere nyhedsbillede.

På ekspertens opfordring ønsker Kommissionen også, at medlemslandene sætter større fokus på digital dannelse, mediebrug og kildekritik i undervisningen, og at de gør mere for at sikre støtte til kvalitetsjournalistik. I december 2018 vil Kommissionen udgive en rapport, der gør status over, hvor langt man er nået. Her vil man eventuelt foreslå yderligere tiltag frem mod EP-valget.

Inspiration til undervisningen

Forløb: Digital Dannelse

Kan man leve i et digitalt samfund uden at være digitalt dannet?

Hvordan gennemskuer man desinformation på internettet?

Og hvad er de mulige konsekvenser af indsamling af personlige data?

Det er nogle af de spørgsmål, som dette undervisningsforløb kredser om.

Modul 1: Hvad er digital dannelse?

Formålet med denne opgave er, at eleverne skal udforske betydningen af digital dannelse med afsæt i deres egne erfaringer. Eleverne skal begynde med at læse artiklen "Hvad er digital dannelse", Videnskab.dk, den 14. august 2017.

Her defineres forskellige aspekter af digital dannelse såsom:

- At man kan forstå og bruge digitale medier
- At man kan forstå, hvordan man opfører sig socialt acceptabelt på digitale medier.
- At man kan reflektere kritisk over digitale medier, deres indhold og opbygning.

1. Eleverne skal finde sammen to og to og diskutere de tre definitioner på digital dannelse. Stemmer de overens med deres egne erfaringer? Er de dækkende?
2. Herefter skal eleverne i plenum diskutere, hvad man skal være i stand til som medborger i et digitalt samfund.

Begrebsforklaring:

Misinformation:

Ikke intenderede falske og vildledende oplysninger – for eksempel i følelseladede debatter om videnskabelig forskning.

Desinformation:

Bevidst forfalsket og vildledende information – for eksempel op til valg og folkeafstemninger.

Modul 2: Misinformation og desinformation på internettet

Formålet med denne opgave er, at eleverne skal arbejde med den del af den digitale dannelse, der omhandler kildekritik på internettet. De skal øve sig i at vurdere, hvilke nyheder der er ægte og falske. Eleverne skal starte med at tage testen "Kan du spotte falske nyheder på Facebook", DR.dk, den 30. november 2017. Man kan også inddrage den gratis e-bog "Falske nyheder" fra Danmarks Radio, som giver bud på måder at opdage de falske nyheder på.

Efter testen kan du diskutere elevernes oplevelse af testen med følgende spørgsmål.

- Hvilke kendetegn afslørede de falske nyheder?
- Har eleverne tidligere stiftet bekendtskab med falske nyheder på internettet?
- Hvorfor er falske nyheder et problem for demokratiet?

Begrebet falske nyheder bruges ofte i flæng. Man kan som udgangspunkt skelne mellem misinformation og desinformation (se boks). Det skal eleverne beskæftige sig med i de følgende opgaver. Eleverne skal starte med at læse artiklen "Fake news er ikke problem i Danmark – men misinformation er", Mandag Morgen, den 2. januar 2018.

Derefter skal eleverne i par/plenum forsøge at definere forskellen på misinformation og desinformation. Herefter skal de komme med et eksempel på hver.

Desinformation kan have vidt forskellige formål, hvilket følgende opgave handler om. Eleverne skal læse artiklen: "Professor: Der er masser af penge i fake news-sider", DR.dk, den 27. oktober 2017.

Eleverne skal arbejde sammen to og to, hvor de skal finde på tre grunde til at sprede desinformation. Dette kan bruges som grundlag for en klasses debat om fænomenerne.

Det lærer eleverne:

Eleverne udvikler deres egen definition på digital dannelse og forbedrer deres evne til at spotte falske nyheder. Forløbet afsluttes med en kort digital test, der giver eleverne mulighed for at reflektere over de potentielle konsekvenser ved at dele personlige informationer på internettet.

Modul 3: Digitale fodspor

Formålet med denne opgave er, at eleverne skal arbejde videre med den del af den digitale dannelse, der omhandler 'at reflektere kritisk over digitale medier, deres indhold og opbygning' med fokus på digitale fodspor. Eleverne skal gennem øvelserne opnå en bedre forståelse af, hvordan deres digitale fodspor kan udnyttes politisk og kommercielt.

Eleverne skal starte med at læse følgende to artikler:

"Hvorfor findes kommerciel overvågning", Information, den 19. marts 2018.

"Cambridge Analytica: »Den ondeste sag i Facebooks historie«, Videnskab.dk, den 20. marts 2018.

Herefter skal eleverne svare på, hvorfor digitale medier indsamler data, og de skal komme med eksempler på, hvad det kan bruges til i kommerciel og politisk henseende.

Med dataforordningen GDPR (General Data Protection Regulation) vil EU give borgerne større kontrol over deres data. Eleverne skal læse artiklen "Nu får du helt nye digitale rettigheder på internettet", DR.dk, den 23. maj 2018.

Herefter skal de individuelt besvare en række spørgsmål om GDPR og deres tillid til, at myndigheder og private virksomheder behandler deres data korrekt. De faglige spørgsmål følges op med en række personlige spørgsmål, som skal bruges som eksempel på personfølsomme oplysninger, de bør være varsomme med at give på internettet.

Læreren skal lave en profil på www.socrative.com og downloade quizzen med koden "SOC-34928466". Når quizzen er aktiveret, kan eleverne logge ind via www.socrative.com/student, udfylde lærerens "room number" og svare på spørgsmålene.

Spørgeskemaet kan nu vises (anonymt) på storskærm, og læreren kan diskutere svarene med eleverne. Hvorfor er deres tillid høj eller lav til myndigheder og virksomheder? Hvad svarede de til de personlige spørgsmål om politisk tilhørsforhold og købevaner? Hvad kan denne information potentielt bruges til?

OBS: Husk at markere "anonymous answers", før quizzens sættes i gang.

Afslutningsvis kan man, som Anne Mette Thorhauge foreslår, diskutere overordnede problemstillinger i forhold til de digitale mediers krav om samtykke til brug af personlige data. Handler det udelukkende om et kontraktforhold mellem virksomhed og forbruger, eller handler det også om demokratiske borgerrettigheder, som alle har krav på?

” Man plejer at sige, at mere information giver anledning til større beslutningsdygtighed snarere end forvirring, men nu er det omvendt. En del af den digitale dannelse indebærer derfor også at få en forståelse for hvilken information, som er den korrekte information«

- Vincent F. Hendricks,
leder af Center for Information og
Boblestudier (CIBS)
i artiklen
"Digital dannelse bør starte tidligt",
folkeskolen.dk,
21. februar 2017.

” »Hvis vi gerne vil have et demokratisk samfund, bliver folk nødt til at være dannede, og det betyder, at de er nødt til at kunne gennemskue de sammenhænge, som de indgår i, og de bliver nødt til at kunne opføre sig ordentligt overfor hinanden, for ellers har man ikke et rum for demokratisk dialog.«

- Jeppe Bundsgaard,
professor MSO på DPU,
på Aarhus Universitet,
i artiklen "Hvad er digital dannelse",
Videnskab.dk,
den 14. august 2017.

” »Digital dannelse handler om, at digital kommunikation i dag er afgørende for, at vi kan deltage i samfundet. Det er ikke blot et spørgsmål om at vide, hvordan vi kommunikerer på nettet, men også hvad vi ikke kan se i den kommunikation. Der er udfordringer med, hvordan man sikrer adgang til sine egne data.«

- Kirsten Drotner, professor på
Institut for Kulturvidenskaber på
Syddansk Universitet,
i artiklen "Hvad er digital dannelse",
Videnskab.dk,
den 14. august 2017.

Lærerenes guide til europæisk dannelse

Der er mange muligheder for at finde materialer til at inddrage europæiske perspektiver i undervisningen. Både til samfundsfag, historie og en lang række øvrige fag. Her er et overblik over medier, undervisningsmaterialer og andre muligheder, der i udgangspunktet er gratis ressourcer.

MEDIER

Altingets EU-portal (dansk)

På Altingets EU-side er der løbende EU-dækning med både artikler og debatindlæg. Visse artikler kræver abonnement.
www.altinget.dk

EU-nyt fra DEO (dansk)

Baggrundsartikler om udvalgte sager i europæisk politik.
www.deo.dk/eu-nyt

EU's Repræsentation i Danmark (dansk)

Kommissionen og Parlamentets repræsentation i Danmark laver en omfattende informationsindsats. Overblik over EU-dækningen i dagens aviser og en kalender over EU-begivenheder i Danmark.
www.ec.europa.eu/denmark/news_da

EUobserver (engelsk)

Uafhængigt nyhedsmedie med god dækning af europæisk politik og EU-stof. Visse artikler kræver abonnement.
www.euobserver.com

POLITICO EU (engelsk)

Nyhedsmedie med fokus på EU. Mulighed for at abonnere på en række ambitiøse, men gode nyhedsbreve om alt i EU.
www.politico.eu

EURACTIV

(engelsk, fransk og tysk + 9 sprog)

Fokus på erhvervsnyheder. Mange gode temaer, inklusiv dossierer med dokumentation og citater.
www.euractiv.com

Vox Europ (engelsk + 9 sprog)

Glimrende europæisk overbliksmide med fokus på EU-debatter i de enkelte medlemslande, der udkommer på ti sprog.
www.voxeurop.eu

FAKTASIDER

Folketingets EU-oplysning

Overblik over lovgivning, temaer og beslutninger om EU. Omfattende materiale på dansk.
www.eu.dk

EU's hovedside

Portal med indgang til alle officielle hjemmesider for EU-institutioner. En stor del af materialet foreligger på dansk.
europa.eu/european-union/index_da

UNDERVISNINGSMATERIALER

DEOundervisning

Omfattende portal med materialer til grundskole og ungdomsuddannelser, rollespil, temapakker, forløb, efteruddannelse, foredrag og arrangementer.
www.undervisning.deo.dk

Vores Europa

To unge mennesker, der har rejst Europa tyndt og interviewet unge. Gode video-materialer og interessante læringsforløb.
www.voreseuropa.dk

EU-skolen

Materiale til grundskolen produceret af Europabevægelsen.
www.euskolen.dk

EU-guide til undervisere

Altingets undervisningsmateriale med enkelte forløb og videoer.
www.altinget.dk/eu-guide

Folketingets EU-oplysningsundervisningsside

Materialer til gymnasiet. Video, forløb og øvelser.
www.undervisning.eu.dk

Teachers' Corner

EU's egen undervisningsside med materialer til alle aldersgrupper.
www.europa.eu/teachers-corner

SKOLEARRANGEMENTER, BESØG OG FOREDRAG

Europabevægelsen

De fleste år er det muligt at få en studerende fra "Task force" ud og holde oplæg på skoler. Hver år er der også mulighed for at lægge skole til et "Road trip", der arrangeres i samarbejde med EU-Kommissionen. Europabevægelsen arrangerer desuden offentlige møder, hvor man kan deltage med sin klasse eller sit hold.
www.eubev.dk

Demokrati i Europa Oplysningsforbundet – DEO

Det er muligt at booke foredrag, rollespil og temadage for skoler. Du kan også besøge DEO i København med din klasse eller dit hold. DEO udbyder desuden flere årlige efteruddannelseskonferencer og arrangerer en lang række offentlige debatmøder og konferencer i hele landet.
www.deo.dk

Nyt Europa, Europa Nu og Fagbevægelsen mod unionen

Organisationer, der arbejder med EU som deres primære fokus. Alle tilbyder offentlige arrangementer med jævne mellemrum.

Europa-Huset

Europa-Huset i København tilbyder, at man kan besøge Kommissionen og Parlamentets repræsentation i Danmark. Besøg kan bookes på deres fælles hjemmeside.
www.europarl.europa.eu/om-europahuset

Folketingets besøgstjeneste

Det er muligt at bestille møder og rundvisninger på Christiansborg - også med politikere fra Europa-udvalget, der kan fortælle om Folketingets arbejde med EU-sager.
www.ft.dk/da/booking/besogstilbud/skoler

Parlamentet i Bruxelles

Der er mange muligheder for at besøge EU-institutioner i Bruxelles og Strasbourg. En af de gode muligheder er at besøge Parlamentarium, der er et interaktivt museum.
www.europarl.europa.eu/visiting/da/bruxelles/parlamentarium

BØGER, MAGASINER OG PODCASTS

Magasinet Europa

Frivilligt netbaseret EU-magasin med drypvise udgivelser.
www.magasineteuropa.dk

Magasinet Ræson

Analysér og interviews med mange gode vinkler på europæisk politik. Delvist gratis. Mulighed for at købe bøger.
www.raeson.dk

Samfundstanker

Bogserie om aktuelle EU-emner fra DEO. Arbejdsspørgsmål til brug i undervisningen udgives løbende. Abonnement og mulighed for køb af classesæt.
www.deo.dk/boeger

Magasinet rØST

Frivilligt netbaseret magasin om Øst- og Centraleuropa.
www.magasinetroest.dk

Talking Politics (engelsk)

Britisk podcast med knivskarpe analyser af europæisk politik.
www.talkingpoliticspodcast.com

Europa i Flamme

Dansk podcast med Jens Rohde og Christel Schaldemose (begge MEP), der debatterer aktuelle EU-emner.
www.Radio24syv.dk

EUROPÆISK NETVÆRK OG SKOLESAMARBEJDE

E-twinning

Digital platform, der formidler kontakt mellem skoler i hele Europa.
www.stil.dk/it-og-laering/etwinning

Model European Parliament (engelsk)

Gymnasieelever fra 27 lande mødes årligt og lever sig ind i rollerne som medlemmer af EU-parlamentet.
www.mepeurope.eu

European Schoolnet

Samarbejdsorganisation for medlemsstaternes undervisningsministerier, der tilbyder innovative workshops og online-kurser for lærere og ledere.
www.eun.org

Danske værdier i Europa

På DEOundervisnings hjemmeside kan du finde ti videoer og forløbsplaner om Danmarkskanonnen i europæisk perspektiv. Mød elever fra tre EU-lande samt eksperter, der taler om blandt andet frisind, tillid og sprog.

Samfundstanker

Der er behov for tanker om samfundet. Der er behov for nye idéer og løsningsforslag på vor tids store udfordringer. I dag træffes de fleste større politiske beslutninger på tværs af landegrænser. Det gælder ikke mindst Danmark, hvor rammen omkring vores samfundsudvikling defineres i samspil med de andre EU-lande.

Bogserien Samfundstanker udgives af Demokrati i Europa Oplysningsforbundet (DEO) som en del af vores arbejde med at gøre almindelige mennesker, eksperter, politikere og samfundet som helhed klogere på demokratiet, EU, Europa og europæisk politik.

Ved køb af mindst tre eksemplarer 30 kr. pr. bog. Ellers 60 kr. Kan bestilles på DEO.dk

SIKKERHED I ET ÅBENT EUROPA

Styrkelse af Europol, lancering af en sikkerhedsunion og udbygning af EU's databaser. Det er politiske projekter med høj prioritet i EU efter en række terrorangreb i Europa de senere år. Samtidig er Danmarks mulighed for at deltage i EU's retslige samarbejde og Europol blevet svækket efter danskerne nej til at afskaffe retsforbeholdet i 2015.

Denne bog skaber overblik over EU's indsats mod kriminalitet og terror med særligt fokus på Sikkerhedsunionen, som er under udvikling. I bogen gør vi desuden status på Danmarks deltagelse i Europol og ser nærmere på udviklingen af det europæiske politisamarbejde.

EU's sikkerhedspolitik skaber en række dilemmaer i forhold til, hvordan man bekæmper terror uden at give køb på borgernes retssikkerhed. Bogen lægger derfor op til en debat om balancen mellem sikkerhedshensyn og bevarelse af demokratiske frihedsrettigheder.

HVORDAN DEMOKRATISERER VI EU?

EU's demokrati har været diskuteret siden oprettelsen af det europæiske samarbejde. I takt med at EU får mere magt og indflydelse på borgernes hverdag, stiger behovet for demokratisk legitimitet. Efter Storbritanniens udmeldelse af EU er en række europæiske ledere begyndt at tale for at give borgerne mere indflydelse på de politiske beslutninger. Samtidigt ønsker de at presse på for et tættere samarbejde mellem medlemsstaterne på en række områder.

Formålet med denne bog er at give et indspark i den igangværende debat om, hvordan EU bliver mere demokratisk. Med udgangspunkt i Lissabon-traktaten ser vi på, om EU lever op til egne demokratiske idealer. Er der tilstrækkelig åbenhed og gennemsigtighed i beslutningsprocesserne? Er alle interesser rimeligt repræsenteret? Kan borgerne deltage og få indflydelse på konkrete politiske beslutninger? Er der i det hele taget plads til politiske alternativer?

Med bogen ønsker vi at inspirere til en debat og diskussion, hvor alle kan give deres holdning tilkendende og byde ind med løsninger til, hvordan vi demokratiserer EU.

SAMFUNDS
TANKER

KAN EU REDDE **KLIMAET?**

DEO

KAN EU REDDE KLIMAET?

Der er brug for handling, hvis klimaforandringerne ikke skal løbe løbsk. De fleste eksperter er enige om, at EU har potentialet til at sikre en fælles europæisk indsats for omstillingen til et grønt Europa med markant lavere CO₂-udledning. Der er dog mange interesser, der trækker i forskellige retninger. Selv blandt dem, der er enige om målet, er der forskellige bud på, hvordan vi mest hensigtsmæssigt kommer derhen.

Denne bog giver et indblik i nogle af klimapolitikens store spørgsmål. Hvor meget af den grønne omstilling kan man overlade til markedet? Hvilke hensyn skal man tage til konkurrenceevne og arbejdspladser? Hvordan får vi flest investeringer i grøn energi og teknologi? Hvilke interesser har indflydelse på klimapolitikken, og løfter EU sit globale ansvar på klimoområdet?

Der er mange bud og ingen nemme løsninger på klimaudfordringerne. Med denne bog lægger vi op til debat om, hvordan vi sikrer en klimapolitik, der både er virkningsfuld, omkostningseffektiv og fair.

SAMFUNDS
TANKER

KAN EU SKABE **FRED I VERDEN?**

DEO

KAN EU SKABE FRED I VERDEN?

Verden er blevet mere usikker, og EU skal finde en ny rolle at spille på den udenrigspolitiske scene. Gamle magtkampe er blusset op med Rusland, forholdet til Tyrkiet vakler, Storbritannien er på vej ud af EU og med Donald Trump ved roret slingrer den amerikanske kurs over for Europa. EU's traditionelle bløde tilgang er udfordret, men reaktionen fra medlemslandene har ikke været at forsøge at styrke den bløde indflydelse. I stedet er arbejdet med det nye forsvarsprojekt, PESCO, blevet intensiveret.

EU har på papiret store udenrigspolitiske ambitioner. I Lissabontraktaten står det klart og tydeligt, at målet er at skabe en mere fredelig verden med mindre sult, fattigdom og uretfærdighed. I praksis kan både strategiske hensyn, handelsinteresser og medlemslandenes særinteresser dog komme på tværs af disse målsætninger.

Denne bog analyserer EU's udenrigspolitik og det kommende forsvarssamarbejde. Formålet er at skabe grundlag for en nuanceret debat om, hvorvidt ambitionen om at tage internationalt ansvar kan forenes med opbygning af militær kapacitet. Den gennemgår grundlæggende spørgsmål om krig og fred, blød og hård magt og tager desuden fat på de seneste udfordringer med krigsførelse i den digitale verden.

Grænseløs Dannelse

I den seneste gymnasireform står elevernes dannelse centralt. Ikke blot den klassiske, almene dannelse, men også dannelsen til demokratiske, digitale og globale medborgere, der tager ansvar for de nye politiske og sociale fællesskaber, der omgiver dem. Med dette magasin ønsker DEOundervisning at inspirere gymnasielærere og -ledere til at tage springet og omsætte reformens ambitioner til konkret og levende undervisning. Til det formål har vi blandt andet:

- Interviews med fire markante dannelsestænkere: Lene Andersen, fremtidsforsker. Rane Willerslev, direktør for Nationalmuseet. Rasmus Nørlem Sørensen, chefanalytiker ved DEO og Anne Mette Thorhauge, formand for Medierådet for Børn og Unge.
- Baggrundsartikler om EU-rollespil, digital manipulation, europæiske protestbevægelser og EU's demokratiske tilstand.
- Konkret inspiration til undervisningen i form af tre forløb om europæisk, demokratisk og digital dannelse. Øvelserne reflekterer aktuelle begivenheder og kan bruges direkte i samfundsfags- eller historietimerne.
- En omfattende guide til europæisk dannelse, der viser vej til internettets bedste ressourcer om EU og Europa.

Du kan finde flere materialer på DEOundervisnings hjemmeside.

DEOundervisning har siden 2009 udviklet materialer om EU og europæisk politik og brugt det aktivt på ungdomsuddannelser og grundskoler landet over. Vi udvikler rollespil, temamaterialer og forløbsplaner om aktuelle forhold i Europa. Vi arrangerer også workshops, spildage for hele skoler og holder oplæg. Erfaringer herfra danner baggrund for dette magasin, hvor det europæiske og globale medborgerskab står centralt.

Dette magasin ledsages af fire inspirationsvideoer med Lene Andersen, Rane Willerslev, Rasmus Nørlem Sørensen og Anne Mette Thorhauge. De kan streames via undervisning.deo.dk/gymnasium

